

AKTINES

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

● ΤΟ «ΟΧΙ» ΤΗΣ ΛΕΒΕΝΤΙΑΣ (Γ.Β.Μ.).....	241
● ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912-1913 (Βασιλ. Σταθάκη).....	243
● Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΙΣΤΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΟ ΡΟΥΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ).....	248
● Η ΜΕΓΑΛΟΧΑΡΗ (ποίημα Στ. Μπολέτση).....	253
● ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΠΟΤΥΧΙΑ... (Γιάννη Τσέντου).....	254
● ΝΕΩΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΙΔΙΟΥ ΧΙΓΓΣ ('Ηλία Κατσούφη).....	269
● ΣΧΟΛΙΑ.....	275
● ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. 'Επικοινωνίας της Χ.Ε.Ε.).....	277

ΕΤΟΣ 75ον ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2012 ΑΡΙΘ. 734

**Πρός τούς κ.κ. Συνδρομητάς
τῶν « Ἀκτίνων»**

Ἡ οἰκονομική κρίσις πού περνᾷ ἡ χώρα μας καί ἰδιαιτέρως ἡ αὔξησις τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν ἦταν φυσικό νά ἐπηρεάσῃ καί τά οἰκονομικά τοῦ Περιοδικοῦ μας. Ἔτσι, ἀπό 1.1.2013 θά κυκλοφορῇ ἀνά δῖμηνον καί μέ περισσότερες σελίδες ἕκαστον τεῦχος.

Ἐλπίζουμε οἱ ἀναγνῶστες μας νά κατανοήσουν τήν ἀνάγκην αὐτῆς τῆς ἀλλαγῆς.

Ἡ συνδρομή παραμένει ἡ ἴδια, ἥτοι εὐρώ 15.

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Ἔτος 75ον

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2012

Ἀριθ. 734

ΤΟ «ΟΧΙ» ΤΗΣ ΛΕΒΕΝΤΙΑΣ

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1940, πάνω στά βορειοηπειρωτικά βουνά ἦταν ἓνας πόλεμος γιά νά μήν κυριαρχήσῃ ἡ βία, ἡ τυραννία καί τό θρόσος. Τό θρόσος καί ἡ ἀδίστακτη ἀδικία που περιφρονεῖ καί ποδοπατεῖ τήν ἀξιοπρέπεια τῶν λαῶν. Ἐνας φαντασιόπληκτος δικτάτορας, ὁ Μουσολίνι, ἔστελνε τούς στρατιῶτες του «ὡς δούλους γιά νά κάνουν καί ἄλλους ἀνθρώπους δούλους».

Καί οἱ Ἕλληνες ὄχι ἀπλῶς ἀντιστάθηκαν, μέ μοναδική γενναιότητα γιά τήν τιμή καί τήν ἐλευθερία τους, ὄχι μόνο ὑπερασπίσθηκαν τά ἱερά καί ὅσια τῆς φυλῆς τους, ὄχι μόνο ἀρνήθηκαν νά συνθηκολογήσουν στήν τρομερή ὑπεροπλία καί ἀριθμητική ὑπεροχή τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλά δίδαξαν τήν ἀνθρωπότητα τί θά πῇ ἀληθινή ἀγάπη στήν Πατρίδα. Τί θά πῇ νά ὑπερασπίζεσαι ἰδανικά καί νά θυσιάζεσαι γι' αὐτά. Βροντοφώναξαν στήν οἰκουμένη ὀλόκληρη, πῶς τό πνεῦμα δέν ὑποτάσσεται στήν ὕλη, ἡ ἐλευθερία δέν

σκύβει δουλικά τό κεφάλι στήν ἀπειλή καί οἱ ἀτσαλένιες μηχανές τοῦ θανάτου δέν μποροῦν νά λυγίσουν τήν ἀντίσταση τῆς γενναίας ψυχῆς.

Καί τέτοια ἦταν ἡ ψυχὴ ὅλων τῶν Ἑλλήνων εἴτε στήν πρώτη γραμμὴ πολεμοῦσαν εἴτε στά μετόπισθεν ἀγωνίζονταν. Ἡ ἀγάπη στήν Πατρίδα καί ἡ πίστη στό δίκαιο τοῦ ἀγῶνα, πού εὐλογοῦσε ὁ Θεός τῆς δικαιοσύνης, θριαμβεύσαν γιά μιὰ ἀκόμα φορὰ. Ἐκπληκτος καί μέ θαυμασμό ὁ κόσμος παρακολουθοῦσε τίς νίκες μας. Νά πῶς περιγράφει μιὰ ἐφημερίδα τοῦ μετώπου τήν ἀγωνιστικότητα τῶν πολεμιστῶν μας.

«Γιατί πολεμᾶμε; Πολεμᾶμε τάχα, ἐπειδὴ τό θέλησε ὁ ἐχθρὸς μας; Ὁ ἐχθρὸς μας δέν θέλησε νά πολεμήσουμε. Ὁ ἐχθρὸς μας εἶναι ἀνόητος. Νόμιζε πῶς θά συνθηκολογήσουμε καί ὅτι θά τοῦ ἀνοίγαμε τίς πόρτες παρακαλώντας τον νά περάσῃ. Πολεμᾶμε γιατί ἔπρεπε ἀκριβῶς νά διαψεύσουμε τόν ἐχθρὸ μας. Πλεμᾶμε γιατί ἔπρεπε νά ἐπαληθεύ-

σουμε τόν έαυτό μας...». Καί ό έαυτός μας τίς κρίσιμες έκείνες στιγμές δέν είχε άλλη επιλογή. Δέν δεχόταν καί δέν άνεχόταν άλλη επιλογή. Καί γι' αυτό δέν δίστασε ούτε μιά στιγμή, μέ τό στόμα της άξιας ήγεσίας του, νά βροντοφωνήση τό ΟΧΙ της τιμής καί της λεβεντιάς στον άδίστακτο έχθρό πού άπειλούσε μέ εξευτελισμό ό,τι ιερό έχει μιά ψυχή, ένας λαός, ένα Έθνος μέ άξιοπρέπεια. Καί συνέχισε ή άδούλωτη ψυχή τόν ένδοξο άγώνα της, ένω δίπλα της έσκαγαν οί βόμβες καί ό έχθρός δέν σταμάτησε νά τήν φοβερίζει».

Νά μπορούσαμε καί σήμερα νά επαναλάβουμε πρós πᾶσαν κατεύθυνση, γιατί καί σήμερα οί καιροί είναι κρίσιμοι καί αποφασιστικοί, σέ πείσμα κάθε δειλού ρίψασπης ή θρασυ έπιβουλεύας. Άκούστε φανεροί ή καμουφλαρισμένοι έχθροί της Ελλάδος καί της ανθρωπότητας: Ό λόγος της Έλευθερίας μας είναι τό αίμα, πού πάντα χύναμε καί πάντα θά χύνουμε γιά νά είμαστε έλεύθεροι, γιά νά μή μᾶς φορέση κανείς όποιοςδήποτε άλυσίδες. Γιατί ό τόπος αυτός, πού πατάμε καί άναπνέουμε, είναι ποτισμένος μέ αίμα ήρώων καί σπαρμένος μέ όστᾶ μαρτύρων. Τό δίκαιό μας, τό μεγάλο δίκαιό μας, είναι ή πίστη μας, είναι ή έλλειψη φθόνου, κακίας, μίσους, ή άπέραντη άγάπη πού τρέφουμε γιά κάθε άνθρωπο, γιά τούς γείτονές

μας, γιά κοντινούς καί μακρινούς, γιά τούς ανθρώπους όποιοςδήποτε φυλής, γιά τήν ανθρωπότητα όλόκληρη. Μέ άλλα λόγια ό έμφρτος Άνθρωπισμός καί ό ζωντανός Χριστιανισμός μας αποτελούν τό φῶς στην πορεία μας.

Έχθροί της Ελλάδος καί της ανθρωπότητας, χτυπάτε όσο θέλετε τούς λαούς εκείνους πού τούς προστατεύει ένα τέτοιο δίκαιο, πού θέλουν νά ζήσουν έλεύθεροι, μέ τιμή καί άξιοπρέπεια. **«Λακτίζετε εις κέντρα»**. Τά χέρια σας, πού μᾶς χτυπούν, θά ματώσουν, πολύ περισσότερο από τά στήθη μας πού δέχονται καί θά δεχθουν τά χτυπήματα. Τά στήθη μας έχουν ψυχή, καρδιά, γαλβανισμένη στά ιδανικά καί δέν μπορούν νά νικηθούν. Τά χέρια σας είναι άψυχα, ψεύτικα καί θά συντριβούν. Χτυπάτε, λοιπόν, όσο θέλετε, ή συντριβή σας είναι περισσότερο από βεβαία. Τό μαρτυρούν τό έπος του 1940, οί Μαραθῶνες, οί Θερμοπύλες, οί Σαλαμίνες, οί άγῶνες του Βυζαντίου, ή γενναιότητα του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, του καλόγερου Σαμουήλ, του Άθανασίου Διάκου, του Κολοκοτρώνη, οί Έλεύθεροι Πολιορκημένοι του Μεσολογγίου, οί άγῶνες του 1912, ή αυτοθυσία της κυπριακής έποποιΐας, όλος ό άγώνας έναντίον του βαρβαρισμού...

Γ.Β.Μ.

ΟΙ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912-1913

Α΄

Τό ἔθνος ἐορτάζει ἐφέτος τήν ἐκατοστήν ἐπέτειον τῆς μεγάλης του ἐξορμήσεως γιά νά ἀπελευθερώσῃ τῶν ἀλυστρώτων ἀδελφῶν του τῆς Μακεδονίας καί τῆς Ἡπείρου ἀπό πέντε αἰώνων δουλεία, ὑπό τήν Ὄθωμανική κυριαρχία.

Ἀπό τήν ἵδρυση τοῦ μικροῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου τό 1830 μόνιμος συνεχής προβληματισμός τοῦ ἔθνους ἦταν ἡ τύχη καί τό μέλλον τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἦσαν καί σέ ἀριθμόν πολυπληθέστεροι ἀπό τοὺς ἐλευθέρους καί οἱ ὅποιοι παρέμεναν ὑπό τόν ὀθωμανικόν ζυγόν. Συνεχεῖς ἀγῶνες καί τοπικές ἐξεγέρσεις διαδέχονταν ἡ μία τήν ἄλλη, ὅπως ἐκείνη τό 1854 στήν Ἡπειρο, στήν Θεσσαλία καί τήν Μακεδονία. Ὁμοίως στήν Κρήτη διαδοχικές ἐξεγέρσεις κρατοῦσαν σέ συνεχή ἔνταση τίς ἐλληνοτουρκικές σχέσεις. Ἀργότερα τό 1878 σημειώθηκε μία νέα ἐξέγερση στήν Μακεδονία ἀπό τόν Ὀλυμπον ἕως τίς δυτικές ὁρεινές περιοχές· συγκροτήθηκε δέ καί προσωρινή Ἑλληνική Κυβέρνηση στό Λιτόχωρο.

Ἀκολούθησε τό 1897 ὁ ἀποκαλούμενος ἀτυχής πόλεμος ὅταν ὑπό συνθήκες ἐνός αὐθόρμητου πατριωτισμοῦ ἀλλά χωρίς τήν ἀπαιτούμενη πολεμική προπαρασκευή, μέ σκοπόν

τήν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας ἡ Ἑλλάδα ἐπιτέθηκε κατά τῶν Τούρκων καί τελικά ἠττήθηκε.

Ὅλες αὐτές οἱ ἐξεγέρσεις ἐστρέφοντο κατά τοῦ τούρκου κατακτητῆ καί εἶχαν σκοπόν τήν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας ἀπό τόν τουρκικόν ζυγόν καί τήν ἔνωσή της μέ τό ἐλεύθερο ἑλληνικόν κράτος.

Ἀπό τήν δεκαετία ὅμως τοῦ 1870 παρουσιάσθηκε ἕνας νέος ἀνταγωνιστής — ἡ Βουλγαρία — σέ περιοχές μάλιστα ὅπου ὑπῆρχαν συμπαγεῖς ἑλληνικοί πληθυσμοί.

Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐθνικισμοῦ τῶν βαλκανικῶν λαῶν καί ἡ ἵδρυση ἀνεξάρτητης Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας συνδυαζόταν μέ τόν Πανσλαβισμό καί ἐξυπηρετοῦσε τοὺς στρατηγικούς σκοπούς τῆς Ρωσίας γιά ἔξοδο στήν Μεσόγειον Θάλασσα. Ἔτσι προκλήθηκε ἡ ἀντίδραση καί τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, πού ἡ κάθε μία ἐξ αὐτῶν ἐνδιαφερόταν μέ τόν δικό της τρόπο γιά τήν πλήρωση τοῦ κενοῦ, τό ὅποιον δημιουργοῦσε ἡ ἐξασθένιση τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καί γιά τόν ἔλεγχον τῶν Στενῶν τῶν Δαρδανελίων. Αὐτό ἦταν οὐσιαστικά τό λεγόμενον Ἀνατολικό ζήτημα.

Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ὁ ἀγῶνας γιά τήν Μακεδονία ἄρχισε ἀπό τήν

δεκαετία του 1870 με τό Σχίσμα στη Βουλγαρική Έκκλησία και την άκυρωθείσα Συνθήκη του 'Αγίου Στεφάνου (πού έδημιουργούσε σέ περίπτωση έφαρμογής της την Μεγάλη Βουλγαρία). 'Η έν λόγω συνθήκη άνετράπη από τίς Μεγάλες Δυνάμεις για νά ακολουθήσει ή συνθήκη του Βερολίνου, μέ την όποία ή 'Ελλάδα έπεξέτεινε τά όρια της βορειότερον μέ την προσάρτηση της Θεσσαλίας.

'Ο άγώνας αυτός για την Μακεδονία από τό 1870 και έντεϋθεν πέρασε από διάφορες φάσεις, δικαιώθηκε μέ τούς Βαλκανικούς πολέμους και την άπελευθέρωση της Μακεδονίας, αλλά και συνεχίζεται μέχρι σήμερα υπό άλλην μορφή. 'Ο πληθυσμός πού κατοικοϋσε αυτές τίς περιοχές ήταν άνάμεικτος. "Ελληνες, Τοϋρκοι και Βούλγαροι, άποτελούσαν τό άμάλαμα. 'Αρβανίτες, Βλάχοι και 'Εβραίοι συμπλήρωναν τό μωσαϊκό. "Ολος αυτός ό πληθυσμός ζούσε επί αιώνες κάτω από τόν όθωμανικόν ζυγόν. Στίς νότιες περιοχές της Μακεδονίας ή έλληνική έθνότητα υπερετρούσε, ένω στά βόρεια οί Βούλγαροι ήσαν περισσότεροι. Στίς πόλεις και στά έμπορικά κέντρα οί "Ελληνες κυριαρχούσαν στην οίκονομική ζωή, ένω στίς άγροτικές περιοχές ό πληθυσμός ήταν άνάμεικτος. Οί Τοϋρκοι κατοικοϋσαν στίς εύφορες πεδιάδες και ή γη τούς άνηκε. Τά άκριβή ποσοστά των επί μέρους έθνοτήτων πού κατοικοϋσαν τότε την Μακεδονία είναι δύσκολον νά προσδιορισθουν. Μόνον οί στατιστικές των χριστιανι-

κων σχολείων στην Μακεδονία και στη Θράκη πρσουσιάζουν την πραγματική εικόνα μέ πολύ ίκανοποιητική προσέγγιση. Δείχνουν μέ άκρίβεια την δύναμη και τίς άδυναμίες, του 'Ελληνισμού από χωριό σέ χωριό σέ όλη την έκταση της Μακεδονίας. Οί Βούλγαροι υπερετρούσαν άριθμητικά στά βόρεια, όπως στο Κρούσοβο, στην Στρωμνίτσα, στο Μελένικο, στο Νευροκόπι, πόλεις πού βρίσκονται σήμερα πέραν των συνόρων της χώρας μας.

Β'

Μετά τη δυσάρεστη τροπή για τά βουλγαρικά συμφέροντα, μέ την άκύρωση της συνθήκης του 'Αγίου Στεφάνου, ή 'Εξαρχία πολλαπλασίασε τίς προσπάθειές της για την προσέλευση του πληθυσμού της Μακεδονίας μέ την πειθώ στην άρχή, μέ την βία άργότερα. Στόχο είχε κυρίως τούς χωρικούς πού μιλούσαν τό τοπικόν ιδίωμα, αλλά πού έπέμεναν στην προσκόλλησή της στο Πατριαρχείο και στην 'Ορθοδοξία. Οί βούλγαροι συνέχιζαν την ίδρυση σχολείων και 'Εκκλησιών παράλληλα μέ την προπαγάνδα, την όποία άσκοϋσαν. "Οταν όμως αποφάσισαν νά χρησιμοποιήσουν μεθόδους τέτοιες και κατέφυγαν στην βία, προκάλεσαν την άφύπνιση του έλληνισμού. 'Η έλληνική κυβέρνηση ηρούσε πάντοτε μία έφεκτική στάση εξαιτίας του «άτυχοϋς πολέμου» του 1897, μή θέλοντας νά δώσει άφορμή και νά προκαλέσει την Τουρκία. 'Υποστήριζε μόνον τά έλληνικά σχολεία στη Μακεδονία διά μέσου

τοπικῶν ἐπιτροπῶν καί συλλόγων στήν Ἀθήνα, πού ἐνδιαφέρονταν γιά τήν διάδοση τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων.

Στίς 20 Ἰουλίου 1903 μία νέα ἀναστάτωση ἄρχισε στήν Μακεδονία, στίς δυτικές περιοχές, αὐτήν τήν φορά· εἶναι γνωστή ὡς ἡ ἐξέγερση τοῦ Ἡλιντεν.

Ὅμαδες κομιτατζήδων, πού ἔφθασαν ἀπό τήν Βουλγαρία καί οἱ τοπικοί συνεργάτες τους κτύπησαν τίς καμπάνες τῶν Ἐκκλησιῶν καί ἐκήρυξαν τήν ἀνεξαρτησία. Προσπάθισαν νά βγάλουν ὅλον τόν πληθυσμό στό βουνό καί νά δώσουν τήν ἐντύπωση στήν Εὐρώπη ὅτι πρόκειται γιά μία γενική ἐξέγερση. Οἱ τουρκικές δυνάμεις ἀντέδρασαν, κατέστρεψαν τά χωριά, ἔκαψαν τήν συγκομιδή, ἀφάνισαν τά κοπάδια.

Οἱ συνέπειες ἦσαν ὀδυνηρές γιά τοὺς ἐλληνικοὺς πληθυσμούς. Ὑστερα ἀπό τήν ἐξέγερση τοῦ Ἡλιντεν καί τά καταστροφικά ἀποτελέσματα, γιά τόν ἐλληνισμόν τῆς Μακεδονίας, οἱ πληθυσμοὶ τῶν περιοχῶν αὐτῶν ἔκαναν συνεχεῖς ἐκκλήσεις πρὸς τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση γιά μία ἀποτελεσματική βοήθεια καί προστασία. Ἡ κυβέρνηση Θεοτόκη δίσταζε, ἀλλά κάτω ἀπό τήν πίεση τῆς κοινῆς γνώμης ἀναγκάσθηκε νά λάβει ὀρισμένα μέτρα. Δέν προσανατολιζόταν ἀκόμη γιά ἔνοπλον ἀγῶνα, ἀλλά ἓνα νέο πνεῦμα ἐκυριάρχησε μέ τόν διορισμόν ἱκανῶν διπλωματικῶν ὑπαλλήλων, στό προξενεῖο Μοναστηρίου (Ἴων Δραγού-

μης), στό προξενεῖο Θεσσαλονίκης (Λάμπρος Κορομηλάς) καί ἄλλοῦ.

Συγχρόνως, μέ τήν πρωτοβουλία τοῦ Μακεδονικοῦ Κομιτάτου στήν Ἀθήνα, ἐντόπιοι ἀρχηγοί, ἰδίως στήν Δυτική Μακεδονία ἄρχισαν νά ἐνισχύονται μέ τήν ἀποστολή ὀπλισμοῦ καί ἐθελοντῶν, ὥστε νά ἀντεπεξέλθουν στοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδες. Ἀνάμεσα σέ αὐτοὺς ἦσαν ὁ Κώττας, ὁ Νταλίπης, ὁ Παῦλος Κύρου καί ὁ Βαγγέλης Στρεμπενίτης. Τέλος τόν Αὐγούστο τοῦ 1904 ἓνας νέος ἀξιωματικός, ὁ Παῦλος Μελάς, ἐπικεφαλῆς ἐνόπλου σώματος ἐξῆλθε στήν περιοχή τῆς Καστοριάς. Ὁ θάνατός του λίγο ἀργότερα τόν Ὀκτώβριον τοῦ ἰδίου ἔτους σέ μιὰ συμπλοκή μέ τουρκικό πόσπασμα, ἔδωσε μία ἐξαιρετική ὠθηση στήν ἐλληνική ὑπόθεση. Ἄλλοι πολλοὶ θά ἀκολουθήσουν σύντομα τό παράδειγμά του στήν Μακεδονία.

Ἀπό τότε ἓνας συστηματικός καί ἀδυσώπητος ἀγῶνας ἄρχισε στά βίβλατια τῆς Θεσσαλονίκης καί τοῦ Μοναστηρίου, ὁ ὁποῖος δέν σταμάτησε παρὰ τό 1908, ὕστερα ἀπό τό νεοτουρκικό κίνημα καί τήν ὑποχρέωση γιά τήν χορήγηση ἀπὸ τόν Σουλτάνο, Συντάγματος καί Ἰσοπολιτείας. Αὐτός ὁ ἄγριος ἀγῶνας, πού πῆρε στήν ἱστορία τό ὄνομα Μακεδονικός Ἀγῶνας κράτησε τέσσερα χρόνια (1904-1908) καί ἦταν κρίσιμος γιά τήν ὑπαρξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ στήν Μακεδονία καί προετοίμασε τό ἔδαφος γιά τήν ἀπελευθέρωσή της ἀπὸ τόν τουρκικόν ζυ-

γόν μέ τούς βαλκανικούς πολέμους 1912-1913.

Γ'

Στά τέσσερα χρόνια μετά τήν λήξη τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνα, ἀκολούθησε μία ἔντονη διπλωματική δραστηριότητα μεταξύ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν. Οἱ βαθύτεροι ἐθνικοί ἀνταγωνισμοί ἀνάμεσα στά χριστιανικά ἔθνη τῆς Βαλκανικῆς καί οἱ ἔντονες παρεμβάσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων στήν περιοχή παρεμπόδισαν τόν σχηματισμόν ἐνός ἐνιαίου συμμαχικοῦ μετώπου. Ἡ προσάρτηση τῆς Βοσνίας, Ἑρζεγοβίνης ἀπό τήν Αὐстроουγγαρία καί ἡ ἔντονη ἀνάμειξη τῆς Ρωσίας στίς βαλκανικές ὑποθέσεις εὐνοοῦσαν τήν συνένωση τῶν νοτίων Σλάβων. Ὑστερα ἀπό μία ἔντονη ρωσική πίεση θά συναφθεῖ μυστική διμερῆς ἀμυντική συμμαχία στίς 13 Φεβρουαρίου 1912 μεταξύ Σερβίας καί Βουλγαρίας, στήν ὁποία ὅμως σέ προσηρτημένο παράρτημα γινόταν λόγος γιά διανομή ἐδαφῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, πράγμα πού καθιστοῦσε τήν ἐν λόγω συμμαχία, κατά ἕναν τρόπον, ἐπιθετική. ἡ σερβοβουλγαρική αὐτή συνθήκη παρὰ τήν ἐπιθυμία τῶν συμβαλλομένων κυβερνήσεων δέν ἔμεινε μυστική. Οἱ διπλωματικοί ἐκπρόσωποι τῶν Δυνάμεων ἔγκαιρα πληροφορήθηκαν τό περιεχόμενο της ἀλλά συνάμα καί ἡ ἑλληνική κυβέρνησις διαίσθανθηκε τούς κινδύνους, πού ἐδημιουργοῦντο ἐξ αὐτῆς γιά τόν ἐλληνισμόν τῆς Μακεδονίας.

Γιά τόν λόγον αὐτόν κινητοποιήθηκε ἡ ἑλληνική διπλωματία πάραυτα, προκειμένου νά βολιδοσκοπήσει τίς ἄλλες βαλκανικές χώρες γιά τό ἐνδεχόμενο τῆς συμμετοχῆς τῆς χώρας μας στήν συμμαχία. Τίς πρώτες ἐπαφές μέ τήν βουλγαρική κυβέρνησι γιά τό ζήτημα αὐτό εἶχε τόν Ἀπρίλιον τοῦ 1912 ὁ πρεσβευτής τῆς Ἑλλάδος στήν Σόφια Δημήτριος Πανάς.

Οἱ Βούλγαροι θεωροῦντες τούς Ἕλληνες ὡς ἀνταγωνιστές στόν μακεδονικόν χώρον δέν ἤθελαν νά δεσμευθοῦν, γιά ὅτιδήποτε γιά τήν περιοχή αὐτήν. Ἔτσι ὑπεγράφη τόν Μάϊον τοῦ 1912 μία ἀμυντική συμφωνία τριετοῦς ἰσχύος, στήν ὁποία ἀνελαμβάνοντο ὑποχρεώσεις γιά ἀμοιβαία βοήθεια σέ περίπτωση τουρκικῆς ἐπιθέσεως. Ἐξαίρεση τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῆς γιά τήν βουλγαρική πλευρά ἦταν ἡ περίπτωση ἐμπλοκῆς τῆς Ἑλλάδος μέ τήν Τουρκία σέ πόλεμον ἐξ αἰτίας τοῦ κρητικοῦ προβλήματος. Ἡ συμφωνία αὐτή ἦταν μέν ἕνα βῆμα προσεγγίσεως τῶν δύο χωρῶν, ἀλλά δέν ἐξασφάλιζε τίποτε τό οὐσιαστικό. Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ὠρίμασε στούς Βουλγάρους ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ Ἑλλάδα εἶναι συμφέρον ἑταῖρος στήν συμμαχία, γιατί διαθέτει ἀξιόμαχο ναυτική δύναμη στό Αἰγαῖο, ἱκανή νά παρεμποδίσει τήν δράση τοῦ τουρκικοῦ ναυτικοῦ στό Αἰγαῖον καί τήν μεταφορά θαλασσίως ἐνισχύσεων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπό τήν Μικράν Ἀσίαν στό μακεδονικό μέτωπο, ἐνῶ ὁ κατά ξηρᾶν στρατός τῆς Ἑλλάδος ἐθεωρεῖτο κατ' αὐτούς μειωμένης δυνα-

μικρότητας, ανίκανος νά αποτελέσει επικίνδυνον ανταγωνιστή στίς χειρ-
σαῖες επιχειρήσεις. Ὡς ἐκ τούτων
ἦταν γιά τούς Ἑλληνες ματαιοπονία
ἡ ἐπιδίωξη προσυμφωνίας μέ τούς
Βουλγάρους γιά τό μέλλον τῶν δι-
εκδικουμένων περιοχῶν Μακεδο-
νίας, Θράκης.

Ἀποτέλεσμα αὐτῶν τῶν διαβου-
λεύσεων ἦταν ἡ ὑπογραφή τήν 2α
Σεπτεμβρίου 1912 μυστικῆς στρα-
τιωτικῆς συμφωνίας μεταξύ Ἑλλά-
δος καί Βουλγαρίας, βάσει τῆς ὁ-
ποίας σέ ἐπικείμενον κατά τῆς
Τουρκίας πόλεμον ἡ Ἑλλάδα, ἐκτός
τῆς ὑποχρεώσεώς της νά παρεμπο-
δίσαι μέ τόν στόλον της τίς συγκοι-
νωνίες διά θαλάσσης μεταξύ Μι-
κρᾶς Ἀσίας καί τῆς Εὐρωπαϊκῆς
Τουρκίας, θά παρέτασε δύναμη
στρατοῦ ξηρᾶς 120.000 ἀνδρῶν ἔ-
ναντι 300.000 τῶν Βουλγάρων.
Στήν εὐόδωση αὐτῶν τῶν διαπρα-
γματεύσεων θετικόν ρόλον ἔπαιξε
καί τό γεγονός ὅτι πρωθυπουργός
τῆς Βουλγαρίας ἦταν ὁ μετριοπαθῆς
πολιτικός Ἴβαν Γκέσωφ (1849—
1924), ὁ ὁποῖος εἶχε ἐλληνίδα μητέ-
ρα καί εἶχε σπουδάσει στήν Μεγάλη
τοῦ Γένους Σχολή.

Ἔτσι μέ μόνη ἐπίσημη συμφωνία
τήν ἐλληνοβουλγαρική στρατιωτική
συμμαχία καί χωρίς ἄλλες ἔγγραφες
δεσμεύσεις μέ τούς ἄλλους συμμά-
χους Σέρβους, καί Μαυροβουνίους,
ἡ Ἑλλάδα ὀδεύει σέ σύρραξη μέ
τήν ὀθωμανική αὐτοκρατορία μέ
φιλοδοξία τήν ἀπελευθέρωση τῶν
ὑποδοῦλων ἐλληνικῶν πληθυσμῶν
τῆς Μακεδονίας καί τῆς Ἡπείρου.
Ἡ Τουρκία τήν ὑστάτη στιγμή προ-
σπάθησε νά δελεάσει τήν Ἑλλάδα
μέ τήν παραχώρηση τῆς Κρήτης, ὑ-
ποσχομένη καί ἄλλα ἀνταλλάγματα.
Ἡ χώρα μας βεβαίως ἀπέρριψε τίς
τουρκικές προτάσεις, σταθερά προσ-
ανατολισμένη πλέον στούς στόχους
τῆς ἐνδοβαλκανικῆς συνεννοήσεως.

Ὑστερα ἀπό ἀνταλλαγή διακοι-
νώσεων μεταξύ τῶν συμμάχων χω-
ρῶν καί τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρα-
τορίας καί τῆς ἀρνητικῆς θέσεως
αὐτῆς ἔναντι τῶν αἰτημάτων τῶν
συμμάχων κρατῶν γιά ἐσωτερικές
μεταρρυθμίσεις, γιά τήν ἐξασφάλιση
τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων καί,
τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν στούς
χριστιανούς ὑπηκόους τοῦ Σουλτά-
νου, τό ἐπόμενο βῆμα ἦταν ὁ πό-
λεμος.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΙΣΤΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΟ ΡΟΥΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἡ πίστις τῶν Ἑλλήνων ἔσωσε τήν ἀνθρωπότητα στόν Β' Παγκόσμιον πόλεμον.

Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων στόν Ἑλληνοϊταλικόν πόλεμον τοῦ 1940 ὀφείλεται κατά μέγα μέρος στή θερμή πίστις αὐτῶν στή βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Αὐτό εἶναι ἱστορικά ἀποδεδειγμένο γιά τίς περισσότερες νίκες τῶν Ἑλλήνων ἀπό ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα. Ὅταν τό θρησκευτικό μας φρόνημα εἶναι ἔντονον, τότε εἶναι καί τό ἐθνικό μας φρόνημα. Ὅσες φορές ἐξασθένησε τό πρῶτον ἐξασθένησε καί τό δεύτερον.

Θά ἀρκεσθῶ στούς νεώτερους χρόνους τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος γιά νά στηρίξω αὐτή τήν ἄποψη. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 ξεκίνησε πρῶτα ἀπό τή θρησκευτική πίστις μέ θρησκευτικά κίνητρα ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων ἀπό ἑνα ἀλλόθρησκο λαόν. Ἐάν οἱ Τοῦρκοι ἦσαν χριστιανοί κατ' ἀρχάς θά ἀφομοιώνοντο οἱ Ἕλληνες 100% στά 400 χρόνια τῆς σκλαβιάς των, ὅποτε δέν θά ἐγίνετο ποτέ ἡ ἐπανάστασις. Χάρις στή διαφορὰ τῆς πίστεως διατηρήθηκε τό Ἑλληνικό φρόνημα. Οἱ Ἕλληνες κήρυξαν τήν ἐπανάστασις γιά χάριν τῆς πίστεως των.

Ὁ Κολοκοτρώνης διακήρυξε στή Πνύκα ὅτι «Εμεῖς ἐπῆραμε τά ὅπλα πρῶτα γιά τή θρησκεία μας καί

ὕστερα γιά τήν Πατρίδα». Τό σύνθημα τῆς ἐπανάστασις ἦταν ὅτι πολεμοῦσαν γιά τοῦ Χριστοῦ τήν πίστις τήν Ἀγία καί τῆς Πατρίδας τήν ἐλευθερία. Πολλοί Ἕλληνες ἀγωνιστές ἐπεφταν στή μάχη, ἡρωικά μαχόμενοι, ψάλλοντας θρησκευτικούς ὕμνους.

Ὁ ἀγώνας αὐτός τῆς ἐλευθερίας προέκυψε ἀπό τή διαφορὰ τῆς θρησκείας τῶν δυό λαῶν. Ὅσοι παρέμειναν ὀρθόδοξοι χριστιανοί παρέμειναν συγχρόνως καί Ἕλληνες ἐνῶ ὅσοι ἐξισλαμίσθηκαν ἐγίναν ὅπως δῆποτε Τοῦρκοι. Δέν συμβιβάζονταν Μωαμεθανός καί Ἕλληνας, ἢ Ὀρθόδοξος Χριστιανός καί Τοῦρκος.

Ἡ γλῶσσα δέν ἐπαιξε μεγάλο ρόλον στή διάκρισις τῆς ἐθνικότητος. Ὑπῆρχαν πολλοί Ἕλληνες Μικρασιάτες, πού δέν γνώριζαν τά Ἑλληνικά καί ὅμως ἦσαν οἱ πιό πιστοί, ἀγνοοί καί ἀφοσιωμένοι Ἕλληνες, ἐπειδή ἦσαν Ὀρθόδοξοι.

Τό ἴδιο συνέβη καί στήν ἐποχή τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνα τοῦ 1904—1909. Πολλοί Σλαβόφωνοι Ἕλληνες παρέμειναν ἀγνοοί Ἕλληνες μέχρις ὅτου ἦσαν Πατριαρχικοί, Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί. Ὅσοι ὅμως προσχώρησαν στή Βουλγαρική Ἐξαρχία ἀμέσως ἐγίναν ἀναμφισβήτητα Βούλγαροι, διότι τό διακριτικόν τοῦ Ἑλλήνα ἦταν ἡ Ὀρθοδοξία. Γι'

αυτό ακριβῶς οἱ Βούλγαροι ἐπεδίω-
καν νά ἀποσπάσουν τοὺς Σλαβόφω-
νους ὙἝλληνες πρῶτα ἀπὸ τὴν Ὁρ-
θοδοξία γιὰ νά τοὺς ἀποσπάσουν
ἔπειτα εὐκολα καὶ ἀπὸ τὸ Ἑλληνι-
κὸν φρόνημα. Ἡ Ὁρθοδοξία μὲ τὸν
Ἑλληνισμόν ἦταν τόσο στενά συνδε-
δεμένα γιὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὥστε
δέν ἐννοεῖτο νά ὑπάρχει τὸ ἓνα χω-
ρὶς τὸ ἄλλο.

Στὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ πίστη
ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐπι-
βίωση τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐθνικοῦ φρο-
νήματος στὴ μακροχρόνια σκλαβιά.
Ὅσες φορές οἱ Τοῦρκοι καταπίεσαν
τοὺς ὙἝλληνες νά ἀλλάξουν πίστη,
εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα ἐπαναστάσεις
καὶ πολέμους ἀπὸ μέρους τῶν Ἑλ-
λῆνων, π.χ. Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμο
εἶχαν ὡς ἀφορμὴ τῆς συνάψεως τῆς
συμμαχίας τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν
καὶ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου κατὰ
τῆς Τουρκίας τὴν ἀλλοπρόσαλλη
γραμμὴ τῶν Νεοτούρκων, πού ἤθε-
λαν νά ἐξισλαμίσουν ὅλους τοὺς ὑ-
πόδουλους Βαλκανικοὺς λαοὺς.

Οἱ ὙἝλληνες μαχητὲς τῶν Βαλκα-
νικῶν πολέμων φλέγονταν ἀπὸ ὑ-
ψηλὸν πατριωτικὸν φρόνημα μὲ κί-
νητρο νά ἐλευθερώσουν τοὺς ὁμογε-
νεῖς των πού κινδύνευαν νά χάσουν
τὴν πίστη τους. Ἐάν ἐχάνετο ἡ Ὁρ-
θοδοξία ἀπὸ τὴν Μακεδονία θά ἐ-
χάνετο καὶ ἡ Μακεδονία ἀπὸ τὴν
Ἑλλάδα. Ὅποιαδήποτε βεβήλωση
τῶν Τούρκων στοὺς Ὁρθόδοξους
ναοὺς, κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς κα-
θῶς καὶ στὰ Μοναστήρια εἶχε ἄμε-
σον ἀντίκτυπον ἀποτέλεσμα τὴν ἐ-
κκρηξὴ κάποιας τοπικῆς ἐπαναστά-
σεως.

Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς συνέβη καὶ
στόν Ἑλληνοϊταλικόν πόλεμον τὸ
1940, ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν τοῦ
τορπιλισμοῦ τοῦ πλοίου μας ὙἝλλης,
τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τῆς Μεγα-
λόχαρης Παναγίας στό νησί τῆς Τή-
νου. Ἀπὸ τὴ βεβήλωση τῆς Ἱερᾶς
αὐτῆς γιορτῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔ-
θνους ὁ πόλεμος πῆρε θρησκευτικὸ
χαρακτῆρα.

Τὸ κίνητρον τῶν Ἑλλήνων στό
πόλεμο αὐτὸ δέν ἦταν μόνον ἡ δια-
τήρηση τῆς ἐλευθερίας μας καὶ τῆς
ἀκεραιότητος τοῦ ἔθνους μας, διότι
τότε θά ἀρκοῦμεθα σέ ἓναν ἀμυν-
τικὸν ἀγῶνα καὶ δέν θά προχωροῦ-
σαμε στό ἐσωτερικὸ τῆς Ἀλβανίας,
ἀλλὰ ἦταν νά ξεπληρώσουμε τὴ
προσβολή πού ἔκαναν οἱ Ἱταλοὶ
στὴν ὑπέρμαχον στρατηγὸν τοῦ ἔ-
θνους μας, τὴν Παναγίαν, τὴν ἡμέ-
ραν τῆς γιορτῆς της.

Μέ ἀναπτειρωμένο τὸ θρησκευτικὸ
φρόνημα ξεκίνησε ὁ πόλεμος. Ὅλοι
οἱ ὙἝλληνες πίστευαν ὅτι ὁ Θεὸς θά
ἀνταποδώσει τὸ δίκαιον στὴν Ἑλ-
λάδα καὶ ὅτι ἡ βεβήλωση τῆς γιορ-
τῆς τῆς Παναγίας θά εἶχε βαρύτερες
συνέπειες γιὰ τοὺς Ἱταλοὺς.

Ἀναφέρεται ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ
κράτους μας τὴ στιγμὴ πού ὑπέγρα-
φان τὰ διατάγματα τῆς ἀνακήρυξης
τοῦ πολέμου, μὲ ἱερὰν συγκίνηση
ἔστρεφαν τὸ βλέμμα πρὸς τὸ εἰκόني-
σμα τῆς Παναγίας καὶ μὲ ἀκράδαν-
τον πίστη στό Θεὸ ὁ καθ' ἓνας ἔλε-
γε: «Ὁ Θεὸς σώζει τὴν Ἑλλάδα».

Ὁ δὲ τότε ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἑλ-
λάδας, ἀείμνηστος Χρῦσανθος, στό
διάγγελμά του ἔλεγε: «Ἐπιρρίψωμεν

ἐπὶ Κύριον τὴν μέριναν ἡμῶν καὶ αὐτός θά εἶναι βοηθός καὶ ἀντιλήπτωρ ἐν τῇ ἀμύνῃ κατὰ τῆς ἀδίκου ἐπιθέσεως τῶν ἐχθρῶν. Οὗτοι ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῇ γενναιοδότητι καὶ ἀνδρείᾳ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα». Τὴν ἴδια νύκτα ἀπηύθυνε μακροσκελεστάτη καὶ συγκινητικωτάτη προσευχή γονατιστός ἐνώπιον τῶν γονατιστῶν ἐπισήμων τοῦ κράτους γιὰ τὴν ἄμυνα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν ἐπιβούλων ἀδίκων ἐχθρῶν.

«Ὅλα τὰ διαγγέλματα τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κράτους ἔκρυβαν τὴν ἀκλόνητον πίστη στοῦ Θεοῦ καὶ στὰ πεπωμένα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀνέπεμπον εὐχαριστίες στον Ὑψιστον Θεόν μέ ὅλη τὴ καρδιά τους, διότι διάλεξε τοὺς Ἕλληνες ὡς ὑπερασπιστές τῶν πολυτιμότερων ἀγαθῶν τῆς ἀνθρωπότητος (δηλαδή τῆς ἐλευθερίας) καὶ τοὺς ὕψωσε ἀπὸ τὴν ταπείνωση σὲ σκεῦος ἐκλογῆς, δηλαδή νὰ σηκώσουν τὸ βάρος ὁλοκλήρου τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου.

Ἡ Ἑλλάδα ἐγίνε σκεῦος ἐκλογῆς τοῦ Θεοῦ νὰ σώσει τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ Χίτλερ σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη καὶ στή συνέχεια σ' ὅλη τὴ γῆ. Τοῦτο θά ἀποδειχθεῖ ἀπὸ γνώμες μεγάλων ἀνδρῶν ὅλου τοῦ κόσμου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ Ἀγγλὸς ἀρθρογράφος «Κάντι-του» εἰς ἄρθρον μεταξὺ ἄλλων γράφει: «Ὅποιαδήποτε χώρα θά ἐπεδείκνυε τὴ στάση τῆς Ἑλλάδας, θά ἦταν ἄξια τῆς αἰωνίας ἐκτιμήσεως καὶ τοῦ θαυμασμοῦ μας. Ρίψατε ἓνα

βλέμμα στοῦ μακρὺ κατάλογο τῶν ἐθνῶν ποὺ ὑπέκυψαν στον Ἀξονα ἀπὸ τὸ 1938 καὶ θά δεῖτε ὅτι μόνη ἡ γενναιοψυχία τῆς Ἑλλάδας φωτίζει σάν ἥλιος μέσα σ' ἓνα σκοτεινὸ κόσμος. Το γεγονός ὅμως ὅτι τὴν στάση αὐτὴ τὴν ἐπέδειξε εἰδικῶς ἡ Ἑλλάς, πρέπει ν' ἀποτελέσει δι' ὅλους μας ἀντικείμενον ἰδιαίτερας χαρᾶς καὶ ἐκτιμήσεως».

Ὁ Γερμανὸς Erergarnt Stram Yon Stanten στοῦ βιβλίου του «Ἡ Ἑλλάς καὶ οἱ μεγάλες δυνάμεις κατὰ τόν Β' παγκόσμιον πόλεμον» γράφει: «Στὴν Ἀλβανία γιὰ πρώτη φορὰ εἰς αὐτόν τόν πόλεμον ἓνας ἀπὸ τοὺς στρατοὺς τοῦ μέχρι τότε νικηφόρου σ' ὅλα τὰ μέτωπα Ἀξονος νικηθῆκε ἀπὸ ἓνα μικρὸ ἔθνος... Οἱ ἥττες στὴν Ἡπειρο ὑπῆρξαν οἱ πρῶτες ποὺ ὑπέστησαν οἱ Ἰταλοὶ στοῦ καθεστώσος τοῦ Μουσολίνι. Τό γόητρο τοῦ Ἰταλικοῦ στρατοῦ ἐπλήγη βαθύτατα μαζί μέ τό γόητρο τοῦ κόμματος τοῦ Μουσολίνι. Ἀλλά δέν ὑπῆρξαν μόνον αὐτά τὰ ἀποτελέσματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀντίστασης. Ἐνα νέο κράτος εἰσῆλθε στοῦ πόλεμο ποὺ μετέβαλε τὰ Βαλκάνια σὲ πολεμικὸ δέντρο, κάτι ποὺ ὀφείλε ἡ Γερμανία νὰ ἀποφύγει ὅπωςδήποτε».

Ὁ στρατιωτικὸς ἀκόλουθος τῆς στρατιωτικῆς Γερμανικῆς πρεσβείας στή Ρώμη φόν Ρίντελ γράφει στοῦ βιβλίου του, Ὁ Μουσολίνι ὡς συνεταιρὸς τοῦ Ἀξονος, «Ἀντὶ τῆς νικηφόρου προέλασης τῶν Ἰταλῶν στὴν Ἀθήνα σ' ὀλίγες μέρες ἄρχισαν νὰ ὀπισθοχωροῦν στὴν Ἀλβανία». Ὁ δὲ Γερμανὸς στρατηγὸς Κούρτ φόν Τίπελ Στρέρχ στοῦ βιβλίου του

‘Ιστορία του Β’ παγκοσμίου πολέμου, γράφει μεταξύ άλλων και τὰ ἐξῆς: «Ὁ Ἰταλικὸς στρατὸς στήν Ἀλβανία περιήλθε σὲ πλήρη ἀμηχανία, διότι παρ’ ὅλες τὶς ἐνέργειες πού καταβλήθηκαν ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸ στρατηγεῖο νὰ ἀναπληρώσει τὰ κενὰ στέλνοντας ἐνισχύσεις δὲν τὰ ἀνέπληρωσε μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ πού ἐνεργοῦσε ὁ ἀντίπαλος. Ἡ καταστροφή στοὺς Ἰταλοὺς θὰ ἦτο ἀναπόφευκτη ἂν δὲν ἦτο σχετικὰ περιορισμένος καὶ ἀσυγχρόνιστος ὁ Ἑλληνικὸς ἐξοπλισμὸς πού ἐπέφερε κάποια ἰσορροπία. Ὁ Χίτλερ ἐβλεπε ὅτι ὁ θρύλος γιὰ τὸ ἀνίκητο τοῦ “Ἀξονα ἀπειλεῖτο».

Τὸ ἔγραφε ἐξ ἄλλου ὁ ἴδιος ὁ Χίτλερ σὲ ἐπιστολὴ του στίς 20.11.20 στό Μουσολίνι ὅτι «ἡ κατάσταση ἦταν ἀπειλητικὴ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως». Μὲ τὴν νίκη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Ἰταλῶν ὁ φασισμὸς τῆς Ἰταλίας κατέρρευσε.

Ὁ στρατηγὸς Ἀρμελίνι ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1940 στό ἡμερολόγιόν του ἔγραφε: «Ἡ ὑπόθεση νὰ χάσωμεν τὸ πόλεμον πρέπει νὰ ἐξετάζεται ὁλοέν καὶ σοβαρώτερον. Ὁ φασισμὸς μὲ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἔσκαψε τὸ τάφο του. Ὁ Γερμανὸς ναύαρχος Γκέρλιγκ γράφει: «Τὸ Ναυτικὸ ἐπιτελεῖο μὲ βαθύτατο θαυμασμὸ παρακολούθησε τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίσταση τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν ἀπροκλήτως ἐπιτιθέντων Ἰταλῶν. Γιὰ ὅσους γνώριζαν τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν, οἱ ἦττες τῶν Ἰταλῶν στήν Ἀλβανία δὲν προκαλέσαν ἐκπληξιν. Προκάλεσαν ὅμως θλίψη στὴ Γερμανία

πού ἔπρεπε νὰ ἐπέμβει γιὰ νὰ σωθεῖ ἡ Ἰταλία. Ἡ γερμανικὴ ἐπέμβαση προκάλεσε περιπέτειες στό Βαλκανικὸ χῶρο, πού δὲν ἔπρεπε νὰ περιπλακεῖ στὸν πόλεμο».

Ἡ κάθοδος τῆς Βέρμαχτ ἐναντίον τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ τῆς Ἑλλάδας τὴν ἀνοιξη τοῦ 1941, ἀνάγκασε τὸ Γερμανικὸ ἐπιτελεῖο νὰ ἀναβάλει τὴν ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Ρωσίας, πού καθορίστηκε στίς 5 Μαΐου 1941. Πιστεύω ὅτι ἡ καθυστέρησή μας στὴ μάχη τῆς Κρήτης ὑπῆρξε ἀποφασιστικὴ γιὰ τὴν ἐκστρατεία τῆς Ρωσίας. Ἀναμφισβητήτως ἐάν ἡ πρὸς ἀνατολὰς ἐπίθεση ἄρχιζε ἐνωρίτερα, ἄλλη θὰ ἦταν ἡ ἔκβαση τοῦ πολέμου στὴ Ρωσία γιὰ τοὺς Γερμανοὺς καὶ ἴσως ἄλλη θὰ ἦταν ἡ ἔκβαση αὐτοῦ τοῦ (Β’ παγκοσμίου) πολέμου.

Αὐτὸ τὸ διατύπωσε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χίτλερ ὅταν ἀνέλυσε τὶς σοβαρὲς ἐπιπτώσεις τῆς Ἑλληνικῆς νίκης γιὰ τὸν Γερμανορωσικὸν πόλεμον. Γιὰ τὴν νίκη τῶν Ἑλλήνων ἔλεγε «χωρὶς τὶς δυσκολίες πού δημιούργησαν οἱ Ἰταλοί μὲ τὴν ἄθλια ἐκστρατεία των κατὰ τῆς Ἑλλάδος, θὰ εἶχα κτυπήσει τοὺς Ρώσους μερικὲς βδομάδες ἐνωρίτερα. Θὰ μπορούσα τότε νὰ ἐπιτεθῶ κατὰ τῆς Ρωσίας ἀπὸ τὶς 15 Μαΐου τὸ 1941. Τὸ δράμα μου ὅμως ἦταν ὅτι μοῦ ἦταν ἀδύνατον (ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου πού ἀνοίξε ἡ Ἰταλία κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξ αἰτίας τῆς καθυστερήσεως τῆς Γερμανίας στὴ μάχη τῆς Κρήτης). Ἐάν οἱ Γερμανοί, ὅπως ὁμολόγησε ὁ στρατάρχης των Κάιζερ, ἐπιτίθεντο κατὰ τῆς Ρωσίας στίς 15.5.41 θὰ

προλάβαιναν τά γερμανικά στρατεύματα, πρίν αρχίσει ό βαρύς χειμώνας, νά καταλάβουν τή Μόσχα. Νά μήν βρεθοῦν 30 μόλις χιλιόμετρα μακριά ἀπό αὐτήν, ὅταν τοὺς ἔπιασε τό φοβερό ψύχος τῶν ὑπὸ τοῦ μηδενός 45 βαθμῶν Κελσίου, καί νά μήν πάθαιναν ἀγκύλωση οἱ Γερμανοὶ στρατιῶτες. Καί καταλήγει: «Ἐάν εἶχομεν ἐμπρός μας δυό μῆνες, πρίν ἀπό τήν φοβεράν αὐτήν τοῦ ψύχους ἀπειλήν, ἡ ὄψη τῶν πραγμάτων θά ἦταν διαφορετική».

Ἡ Ρωσία σώθηκε χάρις στὸν ἠρωισμό τῶν Ἑλλήνων πού στίς ἀρχές νικοῦσαν τοὺς Ἰταλοὺς καί ἀναγκάστηκε ὁ Χίτλερ νά ἐκστρατεύσει ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας. Ἀπέσπειλε μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις στήν ἡρωική ἀντίσταση τῆς Κρήτης καί ἔτσι καθυστέρησε τό θέρος τοῦ 1941 νά κηρύξει τό πόλεμο κατὰ τῆς Ρωσίας.

Αὐτό τό ἀναγνωρίζουν ὅλοι οἱ σύμμαχοι. Ὁ ὑπουργός τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Ἄντονυ Ἡντεν διακήρυττε: Ἐάν ἐπιτύχανε τό σχέδιο τοῦ Χίτλερ στή Μεσόγειο χωρὶς τήν νικηφόρο ἀντίσταση τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐπίθεση τῆς Γερμανίας ἐναντίον τῆς Ρωσίας θά εἶχε διαφορετικά ἀποτελέσματα.

Οἱ ραδιοφωνικοὶ σταθμοὶ τῆς Ρωσίας ἔλεγαν στοὺς Ἕλληνες «Ἐπολεμήσατε ἄοπλοι ἐναντίον πανόπλων, καί ἐνίκησατε. Ἐπολεμήσατε μικροὶ ἐναντίον μεγάλων, καί ἐπικρατήσατε. Δέν ἦταν δυνατό νά γίνει διαφορετικά, γιατί εἴσθε Ἕλληνες. Ἐκερδίσαμε χάρις στή θυσία σας χρόνο γιὰ νά ἀμυνθοῦμε. Ὡς Ρῶσοι

καί ὡς ἄνθρωποι σας εὐγνωμονοῦμε». Ὁ στρατάρχης Ἀλέξαντερ ἔλεγε: «Δέν τολμῶ νά φαντασθῶ ποία θά ἦτο ἡ θέση τῆς Ρωσίας σήμερον εἰάν δέν ἐπολεμοῦσεν ἡ Ἑλλάς». Ὅχι μόνον ἡ θέση τῆς Ρωσίας ἀλλὰ καί ἡ θέση ὅλων τῶν ἄλλων συμμάχων θά ἦτο διαφορετική.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος, ἔλεγε «Ὁ ἀξιοθαύμαστος ἀγώνας τῆς Ἑλλάδος στήν Ἀλβανία ὑπῆρξε μία καμπή τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου».

Ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς Μέσης Ἀνατολῆς Γουέιβηλ μεταξὺ ἄλλων διακήρυττε: «οἱ ἐπιτυχίες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Ἰταλῶν δέν εἶχαν μόνον τοπικὴν σημασίαν, ἀλλὰ ἐπηρέασαν τήν ὅλην ἐξέλιξη τοῦ πολέμου. Ἡ ἄμυνα τῆς Κρήτης ἔσωσε τήν Κύπρο, τήν Συρία, τό Ἰράκ, ἴσως δέ καί τό Τομπρούκ».

Ὁ Ἀγγλος βουλευτὴς Νόελ Μπαϊκερ ἔλεγε: «Ἄν ἡ Ἑλλάδα ὑπέκυπτε, ἡ Ἀγγλία θά ἔχανε ὁλόκληρη τὴ Μέση Ἀνατολή, πιθανῶς καί αὐτόν τόν πόλεμον». Ὁ δέ ὑπουργός τῆς Ἀγγλίας στίς Ἰνδίες ἔλεγε: «Εἰς ὅλους ἐφαίνετο ἀπίθανον καί ἀφάνταστον ὅτι ἓνα μικρὸ ἔθνος θά ἠμποροῦσε νά κρατήσῃ, ὅταν τόσες ἄλλες χῶρες ἰσχυρότερες εἶχαν καταρρεύσει». Αὐτό τό ὁμολόγησε καί ὁ ἴδιος ὁ Χίτλερ ὅταν ἔκαμε τὸν ἀπολογισμόν τῶν νικηφόρων πολέμων τοῦ ἐναντίον τῶν Νορβηγῶν, τῶν Πολωνῶν, τῶν Δανῶν, τῶν Ὁλλανδῶν, τῶν Βέλγων, τῶν Γάλλων, τῶν Γιουγκοσλάβων κ.λπ. ὅτι «χάριν τῆς ἱστορικῆς δικαιοσύνης, εἶμαι ὑποχρεωμένος νά διαπιστώσω

ὅτι ἀπὸ τούς ἀντιπάλους πού μᾶς ἀντιμετώπισαν, ὁ Ἕλληνας στρατιώτης πολέμησε μέ παράτολμο θάρρος καί περιφρόνηση πρὸς τὸ θάνατο. Δέν ὑπέκυψε παρὰ μόνον ὅταν κάθε ἀντίσταση εἶχε καταστεῖ ματαία».

Ὁ δὲ Τσῶρτσιλ, ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας ἔλεγε: ὅτι «Ὁ λαὸς τοῦ Λονδίνου διὰ τῆς ἀντιστάσεώς του ἔσωσε τὴν μάχην τῆς Βρετανίας. Ὁ μικρὸς λαὸς τῆς Ἑλλάδος ἔσωσε τὴν μάχην τῆς Εὐρώπης. Σπανίως στήν ἱστορία μία τόσο μικρὰ δύναμη ἐξήσκησε τόσο τεράστια ἐπίδραση στήν ἐξέλιξη τῶν μεγάλων γεγονότων».

Ἀπὸ ὅλες αὐτές τίς γνῶμες καί τίς σκέψεις τῶν μεγάλων αὐτῶν ἀνδρῶν ἀποδεικνύεται ὅτι πράγματι **ἡ νίκη τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1940—41 συνετέλεσε πάρα πολὺ στήν ἀλλαγὴ τοῦ ροῦ τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν ὅχι μόνο τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ κατ' ἐπέκταση καί ὅλου τοῦ**

κόσμου. Ἐάν οἱ Γερμανοὶ κυριαρχοῦσαν στήν Εὐρώπη, ποίος ἀμφιβάλλει ὅτι δέν θά ἐπεξέτειναν τὸν πόλεμον σέ ὅλες τίς Ἠπείρους; Ποιά θά ἦταν ἄραγε τότε ἡ ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας χωρὶς τὴν νίκη τῆς Ἑλλάδος; Ἕνας Θεὸς μόνον γνωρίζει, πού ἐξέλεξε τὴν Ἑλλάδα σάν σκεῦος ἐκλογῆς γιὰ νά σώσει τοὺς λαοὺς ἀπὸ τὸν μέχρι τότε ἀήττητο Ἀξονα.

Ἡ πίστη τῶν Ἑλλήνων στό Θεὸ καί τὸ ἀκμαῖο αὐτὸ ἐθνικὸ φρόνημα ἀποτελέσαν τὴ μεγάλη δύναμη πού ἔκαμψαν τὸν Ἀξονα, δηλαδή τίς μεγάλες δυνάμεις τῶν Ἰταλῶν καί Γερμανῶν. Ἡ πίστη τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καί τοῦ στρατοῦ στὴ Μεγαλόχαρη, πού τὴ βεβήλωσαν οἱ Ἰταλοί, ἐγινε ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος πάνω στό ὅποιον στήριξαν ὅλα τὰ κατορθώματα τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου οἱ Ἕλληνες.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ
Καθηγητὴς Θεολογίας

Η ΜΕΓΑΛΟΧΑΡΗ

Φτάνουν μέ τέρατα χαλύβδινα κι ὅπλα βαριά, τὴ γῆ τραντάζουν.

«οὔτοι ἐν ἄρμασι καί οὔτοι ἐν ἵπποις,

ἡμεῖς δέ ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ...»

Καί ζοῦν ἐδῶ Θερμοπυλῶν κλέη καί Σαλαμίνων.

Ζάλογγα, Ἀρκάδια, κι Ἀλαμάνες ξαναζοῦν

στὶς ὥρες τίς λαμπρές τῶν Σαμαρίνων...

Μ' ἀσπίδα μας τὴν πίστη

κι ὀδηγοὺς ἀγγέλους, μ' ὄψη ἀστραπῆς

καί λευκοφόρους, στρατηγούς

τῆς Ὑπερμάχου τ' ὄραμα ἀκολουθοῦμε

ὀρθοί, ἐνάντια στῶν μυριῶν τὰ τόξα·

κι ἡ Μεγαλόχαρη μᾶς ὀδηγεῖ

ἀπὸ τὴ μιὰ στήν ἄλλη νίκη

ἀπὸ τὴ μιὰ στήν ἄλλη δόξα.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΠΟΤΥΧΙΑ...

Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ εἶναι τό κείμενο εἰσηγήσεως πού παρουσιάσθηκε στίς 11 Μαρτίου 2012 στό πλαίσιο τοῦ Σεμιναρίου Νέας Οἰκογένειας, πού ὁργανώνεται ἀπό τόν Κύκλο Μητέρων «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος» καί τόν Συμβουλευτικό Σταθμό «Ἑλπίδα».

Σεβαστοί Πατέρες, ἀξιότιμοι κύριοι Καθηγητές, κυρίες καί κύριοι,

Τοῦς τελευταίους μήνες, ἀρκετοί πού πληροφοροῦνταν τόν τίτλο τῆς σημερινῆς εἰσηγήσεως ἔσπευδαν αὐθόρμητα νά σχολιάσουν ὅτι πρόκειται γιά θέμα ἐξαιρετικά, δραματικά φλέγον καί ἐπίκαιρο. Προφανῶς συνέδεαν τό θέμα τῆς ἀντιμετώπισης τῆς ἀποτυχίας μέ τίς τραγικές κοινωνικές συνέπειες τῆς οἰκονομικῆς κρίσης πού διανύουμε, ἡ ὁποία προφανῶς δέν εἶναι ἀπλῶς κρίση τῶν ἀριθμῶν καί τῶν μεγεθῶν, ἀλλά πρωτίστως σωριάζει σέ ἐρείπια προοπτικές, προσδοκίες καί ὄνειρα ζωῆς καί ἀφήνει πίσω της ἰσοπεδωμένες ἀνθρώπινες ὑπάρξεις.

Ἀπό τήν ἄλλη, βεβαίως, θά ἦταν ἐξαιρετικά περιοριστικό, ἂν περιμέναμε νά φέρουμε στή σκέψη μας τήν οἰκονομική κρίση πού διανύουμε, γιά νά συνειδητοποιήσουμε τήν παρουσία τῆς ἀποτυχίας στή ζωή μας. Τόν τελευταῖο καιρό ἔχοντας καί ζῶ ἐπὶ μακρόν καί ἀπὸ κοντά τοῦς χώρους τῶν νοσοκομείων, ὅπου θά ἔλεγε κανεῖς ὅτι

κρύβουμε τόν ἀνθρώπινο πόνο, σάν γιά νά μή διαταράσσει τήν ἀμεριμνησία καί ἐλαφρότητά μας. Σέ τέτοιους χώρους μοιραῖα συνειδητοποιεῖς τήν καταθλιπτική παρουσία τῆς ἀποτυχίας στή ζωή μας. Ἀναλογιστεῖτε τήν ἀποτυχία νά κρατήσεις στή ζωή τόν ἄνθρωπο πού ἀγαπᾷς· τήν ἀποτυχία νά κρατηθεῖς ὁ ἴδιος στή ζωή· τή στιγμή πού σκέπτεσαι πόσα λίγα ἀπό αὐτά πού λαχταροῦσες νά κάνεις ἔκανες, ἢ ἀκόμα πῶς ὅλα ὅσα ἔκτισες καί ἤσουν περήφανος γι' αὐτά σωριάζονται σέ ἐρείπια σάν χάρτινος πύργος καί ἀποδεικνύονται μάταια — νά, ἐννοῶ αὐτό πού τόσο παραστατικά φέρεται νά εἶπε πεθαίνοντας ἓνας Ρωμαῖος αὐτοκράτορας, ὁ Σεπτίμιος Σεβήρος (145-211, αὐτ. 193-211): «Υπῆρξα τό πᾶν, ἀλλά αὐτό δέν θά πεῖ τίποτα». Ὅλα αὐτά εἶναι τό κεφάλαιον τῆς ἀποτυχίας, καί εἶναι ἐντελῶς αὐτονόητο ὅτι αὐτό τό κεφάλαιον τῆς ἀποτυχίας δέν λείπει ἀπό καμμία ζωή. Ὡστε φαίνεται ἀδύνατον νά νοήσουμε ἀνθρώπινη ζωή ξέχωρα ἀπό τό σαράκι τῆς ἀποτυχίας.

Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ

Μέ δεδομένη, τώρα, τήν καταθλιπτική παρουσία της αποτυχίας στή ζωή μας, όλοι αντιλαμβανόμαστε ότι ένας άνθρωπος κατά τή διάρκεια της ζωής του βιώνει τήν όδυνηρή συνάντηση μέ τήν αποτυχία σέ διαφορετικές χρονικές στιγμές καί σέ διαφορετικά επίπεδα. Γιά τήν άρχή αὐτῆς τῆς εἰσηγήσεως, καί πρὶν προχωρήσουμε στὸν πυρῆνα τοῦ θέματός μας, ἔκρινα σκόπιμο νά αναφερθοῦμε σύντομα σέ ἓνα συγκεκριμένο ἐπίπεδο ἀντιμετώπισης τῆς ἀποτυχίας στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου, σέ αὐτό τῆς σχολικῆς ἀποτυχίας. Ἄν καί πρόκειται φανερά γιά μιὰ ἐπιμέρους πτυχή τοῦ θέματος καί θά κινδυνεύαμε νά φανοῦμε ὅτι στενεύουμε πολύ τό βλέμμα μας, ἐν τούτοις εἶναι πραγματικά χρήσιμο νά σταθοῦμε λίγο στή σχολικὴ ἀποτυχία, καί τοῦτο γιά τούς ἑξῆς λόγους:

— πρῶτον, γιατί γιά τούς περισσότερους ἀνθρώπους τό σχολεῖο εἶναι ὁ χώρος τῆς πρώτης, όδυνηρῆς συνάντησης μέ τήν ἀποτυχία στή ζωή τους·

— δεῦτερον, γιατί τό ἐν λόγω θέμα ἐμπίπτει ἐξ ὀρισμοῦ στά ἐνδιαφέροντα τοῦ παρόντος Σεμιναρίου·

— καί, τρίτον, γιατί οἱ συνέπειες τῆς σχολικῆς ἀποτυχίας εἶναι κολλοσιαιῆς, πραγματικά ἀσύλληπτες καί, ὅπως θά δεῖτε, δέν ὑπερβάλλω στό ἐλάχιστο.

Ἐπιτρέψτε μου νά ἐξηγήσω τό γιατί: Κάθε παιδί πηγαίνει στό σχο-

λεῖο μέ ἓνα φυσικό ἐγωκεντρισμό, νιώθοντας περίπου σάν νά πηγαίνει νά παίξει σέ ἓνα ἔργο στό ὅποιο τό ἴδιο εἶναι ὁ πρωταγωνιστής, καί ὅλοι οἱ ἄλλοι καίτι παρακάτω ἀπό κομπάρσοι. Μή μπεῖτε, σᾶς παρακαλῶ, στὸν πειρασμό νά ἀξιολογήσετε αὐτόν τόν ἐγωκεντρισμό ἠθικά, πολλῶ δέ μᾶλλον νά τόν καταδικάσετε. Ὅσοι ἀπό ἐσᾶς εἴστε ἐξοικειωμένοι μέ τήν παιδοψυχολογία θά γνωρίζετε ἀσφαλῶς ὅτι ὁ Piaget συγκαταλέγει τόν ἐγωκεντρισμό αὐτό ἀνάμεσα στά ἐγγενῆ γνωρίσματα τοῦ συγκεκριμένου σταδίου στήν ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ φυσικός αὐτός ἐγωκεντρισμός πολύ γρήγορα δέχεται συντριπτικά πλήγματα. Διότι πολύ γρήγορα τό παιδί διαπιστώνει ὅτι ὑπάρχουν καί ἄλλα παιδιά, τά ὅποια μάλιστα πολύ συχνά τά καταφέρνουν καλύτερα, καί μάλιστα προσπαθώντας λιγώτερο· κατανοοῦν πληρέστερα ὅσα ἐξηγεῖ ὁ δάσκαλος ἢ ὁ καθηγητής, ἀπαντοῦν πιό εὐστοχα στά ἐρωτήματά του, σημειώνουν ὑψηλότερες ἐπιδόσεις· στίς γραπτές δοκιμασίες, κερδίζουν εὐχερέστερα τή διάκριση καί τόν ἔπαινο.

Καί ἐδῶ ἀκριβῶς τίθεται σέ κίνηση ἓνας μηχανισμός μέ ἀπρόβλεπτες συνέπειες. Διότι, βλέπετε, δέν ὑπάρχει παιδί πού νά μὴν ποθεῖ νά ξεχωρίζει. Τί θά πράξει λοιπὸν τό παιδί πού διαπιστώνει ὅτι ἀδυνατεῖ νά ξεχωρίσει μέ τή σχολικὴ του ἐπίδοση; Ἀπάντηση: Ἄν δέν μαραζώσει ὑπὸ τό βάρος τῆς ἀποτυχίας, θά κοιτάξει νά ξεχωρίσει κάπου ἄλλοῦ. Ποῦ; Ὁ Θεός νά φυ-

λάει... Διότι μέ αὐτόν ἀκριβῶς τόν μηχανισμό, παιδιά πού ἀντιμετωπίζουν τή σχολική ἀποτυχία παρασύρονται συχνά σέ σκοτεινά μονοπάτια. Αὐτός εἶναι καί ὁ μόνος λόγος γιά τόν ὁποῖο διαπιστώνεται πρᾶγματι συχνά στό σχολεῖο μιᾶ θετική συσχέτιση ἀνάμεσα στή χαμηλή ἐπίδοση καί τήν παραβατική συμπεριφορά. Ἀφοῦ δέν μποροῦν νά ξεχωρίσουν στό καλό, ἄς ξεχωρίσουν τοῦλάχιστον στό κακό... Βεβαίως, ὅπως γράφει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, κανένας ἀπό τοὺς συνετοὺς δέν θά εὐχόταν νά θεωρηθεῖ μέγας στό κακό (*οὐ γάρ ἂν τις εὐξαιτο τῶν εὐφρονούντων μέγας ἐν κακῷ νομισθῆναι*)⁽¹⁾ σύμφωνα· ἀλλά ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι βρισκόμαστε σέ μιᾶ ἡλικία πού δέν ἔχει ἀκόμα κατακτήσει τό «εὐφρονεῖν», δηλαδή τή σύνεση, μέ τήν ἐπιθυμία ὅμως γιά διάκριση παροῦσα καί ἀφόρητα πιεστική.

Δέν ξέρω ἂν συνειδητοποιεῖτε τίς ἀσύλληπτες προεκτάσεις πού ἔχει ὁ μηχανισμός πού περιγράψαμε παραπάνω: Τό σχολεῖο, βασικός φορέας κοινωνικοποίησης καί ἀγωγῆς, σχεδόν ἐκ τῶν πραγμάτων θέτει ἐν προκειμένῳ σέ κίνηση ἓνα μηχανισμό πού κινδυνεύει νά ὀδηγήσει πολλά παιδιά στήν ἀντιπαλότητα μέ τήν κοινωνία καί στήν παραβατικότητα.

Οἱ συνέπειες εἶναι συχνά τόσο ἀνυπολόγιστες, ὥστε τολμῶ νά πῶ τό

ἑξῆς: Δέν καταλαβαίνω τήν ἀγωνία τῆς μητέρας γιά τή χαμηλή ἐπίδοση τοῦ παιδιοῦ της, στόν βαθμό πού αὐτή ἡ ἀγωνία ἔχει νά κάνει μέ τό τί ἐπάγγελμα θά ἀσκήσει στό μέλλον τό παιδί καί πῶς θά τά καταφέρει στή ζωή του — σέ τελική ἀνάλυση, δέν εἶδα πούθενά νά ἐπιβεβαιώνεται ὅτι οἱ ἀποτυχημένοι στό σχολεῖο εἶναι καί ἀποτυχημένοι στή ζωή. Κατανοῶ ὅμως ἀπολύτως τήν ἀγωνία τῆς μητέρας γιά τή χαμηλή ἐπίδοση τοῦ παιδιοῦ της, στόν βαθμό πού αὐτή ἡ ἀγωνία ἀφορᾷ τίς ἀνεξέλεγκτες συνέπειες καί τίς ἐπικίνδυνες προεκτάσεις τῆς σχολικῆς ἀποτυχίας πού σκιαγραφήσαμε παραπάνω.

Δέστε, μέ τήν εὐκαιρία, πόσο πολυδιάστατο εἶναι τό θέμα πού μᾶς ἀπασχολεῖ. Ἔχουμε ἐστίασει σέ ἓνα μόνο, συγκεκριμένο ἐπίπεδο ἀντιμετώπισης τῆς ἀποτυχίας, αὐτό τῆς σχολικῆς ἀποτυχίας. Καί ἔστω ὅτι εἶναι σαφές τί ἐννοοῦμε, ὅταν μιλάμε γιά σχολική ἀποτυχία. Ποιός εἶναι ὅμως αὐτός πού καλεῖται νά τήν ἀντιμετωπίσει; Σίγουρα, τό ἴδιο τό παιδί βρίσκεται ἀντιμέτωπο μέ αὐτήν· ἀλλά καί ἡ οἰκογένεια τῆ ζῇ ἀπό κοντά· καί τό σχολεῖο, ὡς κοινότητα, ὀφείλει νά τή διαχειρισθεῖ μέ τή δέουσα προσοχή· καί οἱ προεκτάσεις της ἀγκαλιάζουν καί ἀφοροῦν ὁλόκληρη τήν κοινωνία. Τόσο πολυδιάστατο εἶναι ἀκόμη καί αὐτό τό ἓνα, περιορισμένο ἐπίπεδο τοῦ θέματος στό ὁποῖο ἔχουμε ἐστίασει τήν προσοχή μας.

Θά διερωτᾶσθε εὐλογα πῶς θά μπορούσαμε νά ἀντιμετωπίσουμε αὐτόν τόν μηχανισμό πού περιγρά-

(1) Γρηγορίου Νύσσης, *Κατά Εὐνομίου*, ed. W. Jaeger, A' 1, 56. 9-10.

ψαμε εδώ, στον βαθμό που αυτός μοιάζει να μην είναι απλώς θέμα προσεκτικώτερου χειρισμού, αλλά να αποτελεί έγγενή παθογένεια του σχολείου ως θεσμού. Κατά την εκτίμησή μου, η αντιμετώπιση του μηχανισμού αυτού θα ήταν ως ένα βαθμό έφικτη μέσω μιας θεωρίας που συμβαίνει να συζητείται πολύ και να είναι ιδιαίτερα «της μόδας» τελευταία. Η θεωρία αυτή είναι η θεωρία των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης του Howard Gardner.

Η θεωρία των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης του Gardner είναι η θεωρία που κατά γενική ομολογία έδωσε τη χαριστική βολή στην επίπολη άποψη ότι η νοημοσύνη είναι κάτι τό μονοδιάστατο και μονοσήμαντο, τό οποίο μάλιστα μπορούμε να μετρήσουμε με τά κατάλληλα τέστ. Ο Gardner διέκρινε όχι μία, αλλά τουλάχιστον οκτώ διαφορετικές «νοημοσύνες», διαφορετικούς δηλαδή τύπους ικανότητας του ανθρώπου να άντλει και να έπεξεργάζεται πληροφορίες και να επίλυει προβλήματα σχετικά με τον κόσμο γύρω του. Η εκπαίδευση, ως έχει τώρα, άσκει κατά βάσιν δύο τύπους νοημοσύνης, τή *γλωσσική* και τή *λογικο-μαθηματική*. Πέρα από αυτούς τούς δύο τύπους, όμως, υπάρχουν και άλλοι:

— η *οπτική* ή *χωρική* νοημοσύνη, που έχει να κάνει με τήν αντίληψη του χώρου· σκεφθείτε πόσους ανθρώπους γνωρίζετε οί όποιοι, χωρίς να διακρίνονται για τήν εύφυΐα τους, έχουν μία άξιοθαύμαστη αλ-

σθηση του προσανατολισμού· ένας φωτογράφος ή ένας διακοσμητής πρέπει να έχει άνεπτυγμένο αυτόν άκριβώς τον τύπο νοημοσύνης, τήν *οπτική* ή *χωρική* νοημοσύνη του Gardner

— η *σωματοκινησθητική* νοημοσύνη, που έχει να κάνει με τήν ικανότητα χρήσης του σώματος και χειρισμού άντικειμένων

— η *μουσική* νοημοσύνη· ένας Μότσαρτ, για παράδειγμα, προφανώς είχε τή *μουσική* νοημοσύνη πολύ πιο άνεπτυγμένη άπ' ό,τι έγώ και σεΐς

— η *διαπροσωπική* νοημοσύνη, που έχει να κάνει με τήν ικανότητα κατανόησης των συναισθημάτων και των προθέσεων των άλλων και με τίς επικοινωνιακές δεξιότητες

— η *ένδοπροσωπική* νοημοσύνη, που έχει να κάνει με τήν ικανότητα άνάλυσης και έλέγχου του έαυτού, αυτοσυγκέντρωσης και μεθόδευσης και έκτέλεσης έξατομικευμένων έργων

— η *νατουραλιστική* ή *φυσιολογική* νοημοσύνη — όμολογώ ότι, όταν είχα πρωτακούσει να γίνεται λόγος γι' αυτή, τό είχα θεωρήσει υπερβολικό, αλλά έκ των ύστερων σκέφτομαι ότι η ικανότητα κάποιων ανθρώπων να ξεχωρίζουν κάθε δέντρο, θάμνο ή βοτάνι, εκεί όπου σέ μένα όλα φαίνονται ίδια, ίσως πράγματι να μην είναι απλώς καρπός άσκήσεως, αλλά να προδίδει κάποια ιδιαίτερη ικανότητα — και αυτή άκριβώς η ιδιαίτερη ικανότητα

είναι ή *νατουραλιστική ή φυσιογνωστική* νοημοσύνη του Gardner.

Ό κάθε άνθρωπος, κατά τον Gardner, είναι ένας μοναδικός συνδυασμός των όκτώ τύπων νοημοσύνης. Καί όλοι οί τύποι νοημοσύνης μπορούν νά καλλιεργηθούν καί νά αναπτυχθούν.

Ό προσανατολισμός, τώρα, της εκπαίδευσης στην άρμονική καλλιέργεια των τύπων νοημοσύνης θά ήταν από πολλές απόψεις ευεργετικός. Έπιτρέψτε μου ένα παράδειγμα: Πρό δύο περίπου έτών είχα παρακαθήσει σέ ένα δείπνο μέ μιá ελληνική οίκογένεια από τον Καναδά. Ό μεγαλύτερος γιός της οίκογένειας, ήλικίας μαθητή Λυκείου, είχε μαζί του μιá φωτογραφική μηχανή, από τό μάθημα της φωτογραφίας στό σχολείο στό όποιο φοιτούσε, όπως εξήγησε, καί τραβοῦσε καί κάποιες φωτογραφίες, άξιοποιώντας τίς γνώσεις πού είχε αποκομίσει από τό σχετικό μάθημα. Προσωπικά, ένθουσιάστηκα. Η φωτογραφία άσκει την κατά Gardner *όπτική ή χωρική* νοημοσύνη. Ένα παιδί πού θά είχε άνεπτυγμένη αυτή την *όπτική ή χωρική* νοημοσύνη θά μπορούσε νά βρεί σέ ένα τέτοιο μάθημα μιá ευκαιρία νά εκδιπλώσει τό ιδιαίτερο ταλέντο του, καί άς μήν είχε ιδιαίτερες επιδόσεις στά μαθήματα πού εστιάζουν στή *γλωσσική* καί *λογικο-μαθηματική* νοημοσύνη. Καί άν μέ αυτόν τον τρόπο αυξάνονταν οί πιθανότητες νά βρεί ένα παιδί την αναγνώριση έντός της μικροκοινωνίας του σχολείου, θά μειώνον-

ταν άντιστοίχως οί πιθανότητες νά την άναζητήσει έκτός αυτής καί σέ επιλογές έχθρικές πρós αυτήν. Καί ίσως έτσι θά μπορούσε νά λυθεί, σέ κάποιο βαθμό, τό πρόβλημα πού περιγράψαμε παραπάνω σέ σχέση μέ την άντιμετώπιση της άποτυχίας στό σχολείο.

Υπάρχει ικανή βιβλιογραφία πού προτείνει τρόπους μέ τούς όποιους ή διδασκαλία ενός όποιουδήποτε άντικειμένου θά μπορούσε νά άγκαλιάζει όσο τό δυνατόν περισσότερους τύπους νοημοσύνης. Άλλά βεβαίως καί ή εισαγωγή κάποιων νέων άντικειμένων, κατά τό παράδειγμα του μαθήματος φωτογραφίας πού άναφέραμε παραπάνω, μοιάζει άναγκαία για έναν συνεπή προσανατολισμό της εκπαίδευσης στην άρμονική άνάπτυξη όλων των τύπων νοημοσύνης. Καί άς είμαστε ειλικρινείς. Η εισαγωγή νέων άντικειμένων δέν μπορεί νά γίνει εις άντικατάστασιν ή έστω εις βάρος κάποιων εκ των ύπαρχόντων. Έπομένως, ό συνεπής προσανατολισμός της εκπαίδευσης στην άρμονική άνάπτυξη όλων των τύπων νοημοσύνης μπορεί νά γίνει μόνο σέ ένα όλοήμερο σχολείο, όπως γίνεται καί στό έξωτερικό. Άλλά ή επέκταση του ώραρίου λειτουργίας του σχολείου θά σήμαινε μοιραία καί επέκταση του κόστους λειτουργίας του. Καί δέν χρειάζεται νά τονίσουμε πόσο άνέφικτο θά ήταν καί τέτοιο υπό τίς παρούσες συνθήκες.

Κλείνουμε έδω την άναφορά στό θέμα της σχολικής άποτυχίας. Είναι ώρα νά δοῦμε τό θέμα της άντιμε-

τώπισης της άποτυχίας στή γενικότητα και τήν ολότητα του, πιάνοντας το από τήν άρχή. "Αλλωστε, αν σταματούσαμε εδώ, θά είχατε κάθε δίκιο νά πεείτε από μέσα σας: «Ο όμιλητής μās ξεγέλασε. Ήρθαμε νά παρακολουθήσουμε μιά εισήγηση μέ θέμα τήν αντιμετώπιση της άποτυχίας, και ο όμιλητής μέχρι στιγμής έχει σταθεί σέ ένα μόνο επίπεδο άποτυχίας, τό όποιο σέ τελική ανάλυση δέν μās άφορā και όλους· και αντί νά μās εξηγήσει πώς θά μπορούσαμε νά αντιμετωπίσουμε τήν άποτυχία, έστω σέ αυτό τό ένα επίπεδο, περιορίστηκε νά μās εξηγήσει πώς θά μπορούσαμε... νά αποφύγουμε νά τήν αντιμετωπίσουμε· και μάλιστα μέ έναν τρόπο πού, κατά ρητή όμολογία του, είναι πρακτικά άνέφικτος υπό τίς παρούσες συνθήκες...».

"Ας πιάσουμε λοιπόν τό θέμα από τήν άρχή.

ΑΠΟ ΜΙΑ ΣΥΜΜΕΤΡΗ ΑΠΟΣΤΑΣΗ...

Χάριν παραδείγματος, έπιτρέψτε μου νά σās άφηγηθώ ένα πραγματικό γεγονός πού είχα ακούσει πρίν από μερικά χρόνια και μέ είχε συγκλονίσει: Σέ κάποια περιοχή της βόρειας Ελλάδας, ένα νεαρό παιδί πού μόλις είχε βγει από τή μεγάλη δοκιμασία των Πανελληνίων εξετάσεων πήρε κρυφά τό αυτοκίνητο του πατέρα του, πού έλειπε για δουλειές, και βγήκε μέ κάποιους συμμαθητές του. "Όταν επέστρεφε μόνος στό σπίτι του, σέ μιά έρημη τοποθεσία, τό αυτοκίνητο βγήκε από

τήν πορεία του και προσέκρουσε σέ δέντρο, μέ αποτέλεσμα νά ύποστει ζημιές στό έμπρόσθιο μέρος του. Τό παιδί υπέστη τέτοιο σόκ, ώστε αυτοκτόνησε απαγχονιζόμενο από τό ίδιο δέντρο στό όποιο είχε προσκρούσει τό αυτοκίνητο.

"Ας κάνουμε, τώρα, μιά προσπάθεια νά αποτιμήσουμε αυτό τό γεγονός· δέν έννοω βεβαίως νά τό κρίνουμε ήθικά, αλλά έντελως λογικά νά αποτιμήσουμε συγκριτικά τήν άφορμή —τήν ύλική ζημιά στό αυτοκίνητο— και τήν αντίδραση —τήν αυτοκτονία του νέου παιδιοϋ. "Αντιλαμβάνεσθε, ασφαλώς, ότι τό νά συγκρίνουμε τήν ύλική ζημιά σέ ένα αυτοκίνητο μέ τήν άπώλεια μιās ανθρώπινης ζωής θά ήταν άστείο, αν δέν ήταν τραγικό. Πολλοί από εσās θά έχετε βρεθεί σέ κάποια μικροσύγκρουση αυτοκινήτων —τέτοιες μικροσυγκρούσεις, άλλωστε, συμβαίνουν συνέχεια— και θά έχετε νιώσει εύλογη ταραχή, αλλά έκ των ύστέρων, πιο πλούσιοι σέ πείρα ζωής, πιθανώτατα θά εύχόσασταν νά ήταν τέτοια όλα τά προβλήματα στή ζωή. "Επειτα, μέ ποιό μέτρο νά μετρήσουμε τόν πόνο της μητέρας και του πατέρα για τήν αυτοκτονία του παιδιοϋ τους; Και μιά άκόμη, τραγική λεπτομέρεια: ή κηδεία έγινε, τήν ήμέρα ακριβώς πού άνακωνώνονταν τά άποτελέσματα των Πανελληνίων εξετάσεων, στίς όποιες ο τραγικός αυτόχειρας είχε διαπρέψει, έπιτυχάνοντας μιά ζηλευτή βαθμολογία και εισαγόμενος σέ μιά περιζήτητη σχολή. Τό μέλλον θά άνοιγόταν μπροστά του, αν, μόνο, δέν

εἶχε κόψει ὁ ἴδιος τό νῆμα τῆς ζωῆς του, μέ τόσο τραγικό τρόπο, μέ τόσο ἀσήμαντη ἀφορμή...

«Ἀσήμαντη ἀφορμή»; Προφανῶς, θά πεῖτε, ὁ νέος πού ἔθεσε τέρμα στή ζωή του δέν τό ἐβλεπε ὡς «ἀσήμαντη ἀφορμή». Δέστε, λοιπόν, τί κάναμε, πού μᾶς ἐπέτρεψε νά μιλάμε γιά «ἀσήμαντη ἀφορμή»: Πρακτικά, εἶδαμε τό περιστατικό τῆς ζημιᾶς στό αὐτοκίνητο ἀπό μιά κάποια ἀπόσταση, τήν ὁποία προφανῶς δέν μπόρεσε νά ἔχει ὁ νέος πού στήν ἀπόγνωση τῆς στιγμῆς ἔθεσε τέρμα στή ζωή του. Αὕτη ἀκριβῶς εἶναι ἡ «συνταγή» — ἂν θά μπορούσαμε νά μιλάμε ἐδῶ γιά «συνταγή» — γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἀποτυχιῶν μέ τίς ὁποῖες μοιραῖα ἐρχόμαστε ἀντιμέτωποι στό διάβα τῆς ζωῆς μας: νά προσπαθήσουμε νά δοῦμε αὐτές τίς ἀποτυχίες ἀπό μιά σύμμετρη ἀπόσταση, ἡ ὁποία θά μᾶς ἐπιτρέψει νά τίς ἐκτιμήσουμε στίς πραγματικές τους διαστάσεις καί νά μή συντριβοῦμε ἀπό τό βάρος τῆς ἀπελπισίας καί τῆς ἀπόγνωσης.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης μᾶς δίνει ἀνάγλυφα τίς εὐεργετικές συνέπειες αὐτῆς τῆς ἀπόστασης μέσα ἀπό μιά ἐναργέστατη εἰκόνα: Ὁ ποταμός πού κυλᾷ ὀρμητικός καί δέν ἀφήνει τίποτα ὀρθιο στό πέρασμά του, γράφει, ἀντιπροσωπεύει ἕναν θανάσιμο κίνδυνο γιά ὅσους παρασύρονται ἀπό τά νερά του· δέν ὑπάρχει ὅμως κανένας ἀπολύτως κίνδυνος γιά ὅποιον τόν παρακολουθεῖ κρατώντας μιά ἀπόσταση ἀσφαλείας ἀπό αὐτόν. Τό ἴδιο ἀκρι-

βῶς, σχολιάζει ὁ Γρηγόριος, συμβαίνει καί στή ζωή⁽²⁾.

Μαντεύω τήν ἐνστασή σας: Πῶς νά κρατήσεις αὕτη τήν ἀπόσταση, θά ρωτήσετε, ὅταν παρασύρεσαι ἀπό τά νερά τοῦ χειμάρρου; Ἐ λοιπόν, στή ζωή ὑπάρχει τρόπος νά κρατήσουμε αὕτη τήν ἀπόσταση, ἀκόμα καί ὅταν μᾶς ἔχει κτυπήσει ἡ συμφορά. Γιά τήν ἀκρίβεια, δέν ὑπάρχει ἕνας, ἀλλά ὑπάρχουν δύο τρόποι, δύο δρόμοι: Πρῶτον, ὁ δρόμος τῆς παιδείας· δεύτερον, ὁ δρόμος τῆς πίστεως.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἄς δοῦμε τόν πρῶτο δρόμο, τόν δρόμο τῆς παιδείας. Ἡ παιδεία μπορεῖ πράγματι νά μᾶς βοηθήσει νά ἀποκτήσουμε μιά συνολικώτερη καί πιό ἀποστασιοποιημένη εἰκόνα, πρῶτον, ἀπλῶς καί μόνον ὡς γνώση.

Ἐστω τό παράδειγμα τῆς οἰκονομικῆς κρίσης πού διανύουμε. Ἰσως μιά ἐνδελεχέστερη γνώση νά μετρίαζε κάπως τόν φόβο τῆς ἀπόλυτης καταστροφῆς. Σκεφθεῖτε τό «σκιά-

(2) Γρηγορίου Νύσσης, *Περὶ παρθενίας*, Κεφάλαιον Δ', ed. W. Jaeger, τόμ. VIII, I 274.19-28 (= PG 46, 345 AB): «Ὡςπερ τις ποταμός χειμερίοις ῥεύμασι τραχυνόμενος καί κατά τήν ἑαυτοῦ φερόμενος φύσιν ξύλα τε καί λίθους καί πᾶν τό παρατυχόν ὑπολαμβάνων τῷ ῥείθρῳ μόνοις τοῖς κατ' αὐτόν γινομένοις σφαλερός καί κινδυνώδης ἐστί, τοῖς δέ πόρρωθεν αὐτόν φυλασσομένοις εἰκῇ ρεῖ, οὕτω καί τήν τοῦ βίου ταραχήν ὁ κατ' αὐτήν γεγονώς μόνος ὑφίσταται καί μόνος ἀναδέχεται καθ' ἑαυτοῦ τά πάθη, ἅπερ ἂν ἡ φύσις ἀκολούθως ἑαυτῇ ῥέουσα τοῖς δι' αὐτῆς πορευομένοις ἀναγκαιῶς ἐπάγεται διὰ τῶν τοῦ βίου κακῶν ἐπικλύζουσα».

χτρο» τῆς χρεοκοπίας. Θυμᾶμαι εἴ-
χα παρακολουθήσει ἕναν τηλεοπτικό
διάλογο, στὸν ὁποῖο ἕνας ἀπὸ τοὺς
συνομιλητές εἶπε ἀπλᾶ ὅτι, ἂν ἡ
Ἑλλάδα χρεοκοπήσει, θὰ εἶναι ἡ
πρῶτη εὐρωπαϊκὴ χώρα ποὺ θὰ ὀ-
δηγηθεῖ σὲ τέτοια ἐξέλιξη. Ἕνας
ἄλλος συνομιλητὴς παρενέβη: Ἐννο-
εῖτε ἡ πρῶτη εὐρωπαϊκὴ χώρα τὰ
τελευταῖα χρόνια, τὸν διόρθωσε·
διότι νωρίτερα στὸν εἰκοστό αἰῶνα
ὑπάρχει εὐρωπαϊκὴ χώρα ποὺ ἔχει
χρεοκοπήσει, καὶ μάλιστα ὄχι μία,
ἀλλὰ δύο φορές. Ποιὰ εἶναι αὕτη;
Ἡ Γερμανία. Λοιπὸν, φαντάζομαι
θὰ συμφωνήσετε, αὕτη ἡ πληροφο-
ρία, ἔστω ὡς ἀπλὴ γνώση, σαφέ-
στατα προσθέτει κάτι στὴν ὀπτική
μας. Δέν θὰ ἐπιμείνω ἐδῶ, γιατί
δέν θὰ ἦταν ἐντιμο νὰ ὑποκριθῶ
τὸν γνώστη σὲ πράγματα ποὺ ἀ-
γνοῶ. Ἀλλὰ πάντως μπορούμε νὰ
συμφωνήσουμε ὅτι ἡ γνώση — ἡ ὀ-
ποια γνώση — ἐπιτρέπει καὶ τὴν πιὸ
ὀρθὴ διαχείριση καὶ τὴν πιὸ νηφά-
λια ἀντιμετώπιση τῆς ὅποιας ἀποτυ-
χίας.

Βεβαίως, ἡ παιδεία μᾶς βοηθαί-
ει στὴν ἀντιμετώπιση τῆς ἀποτυχίας
ὄχι τόσο ὡς γνώση, ὅσο ὡς καλ-
λιέργεια τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύμα-
τος.

Εἶναι χαρακτηριστικό ἐδῶ αὐτὸ
τό πολὺ γνωστὸ ποὺ διηγοῦνται γιὰ
τὸν Βίαντα τὸν Πριηνέα, ἕναν ἀπὸ
τοὺς Ἑπτὰ Σοφούς τῆς Ἀρχαιότη-
τας. Ὅταν οἱ Πέρσες ἐμπαιναν στὴν
πατρίδα του Πριήνη, ὅλοι οἱ κάτοι-
κοί της ἔσπευδαν πανικόβλητοι νὰ
ἐγκαταλείψουν τὴν πόλη, κουβαλών-
τας ὅτι μπορούσαν ἀπὸ τὰ ὑπάρ-

χοντά τους. Ὁ Βίας, ἂν καὶ εὐκα-
τάστατος, ἐθεάθη νὰ φεύγει μὲ ἄ-
δεια χέρια. Καὶ ὅταν κάποιοι τὸν
ρώτησαν ἀπορημένοι γι' αὐτό, ἀ-
πάντησε τὸ πολὺ γνωστὸ, ποὺ ἔχει
μείνει περιφρῆμο στὴ λατινικὴ ἐκδο-
χὴ του, ποὺ παραδίδει ὁ Βαλέριος
Μάξιμος: *"Omnia mea mecum porto"*⁽³⁾,
ἢ, στὴν ἐλληνικὴ, «τά ἐμά πάντα
μετ' ἐμοῦ φέρω», ποὺ σημαίνει, ὅτι
εἶναι δικό μου τὸ ἔχω μαζί μου.
Τὴ στιγμὴ ποὺ κατὰ τὰ φαινόμενα
ἔχανε τὰ πάντα, ὁ Βίας εἶχε τὴν
παιδεία νὰ συνειδητοποιήσει ὅτι δέν
ἔχανε τίποτα, διότι τίποτα ἀπὸ αὐ-
τά ποὺ ἄφηνε πίσω του δέν ἦταν
πραγματικά δικό του· ὅτι ἦταν
πραγματικά δικό του, τὴν ψυχικὴ
καὶ πνευματικὴ καλλιέργεια, τὸ ἔ-
παιρνε μαζί καὶ κανένας δέν θὰ
μποροῦσε νὰ τοῦ τὸ ἀφαιρέσει.

Ἡ ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ καλ-
λιέργεια ἐπιτρέπει μιὰ πιὸ ἀποστα-
σιοποιημένη — καὶ γι' αὐτὸ πιὸ νη-
φάλια — θεώρηση αὐτοῦ ποὺ ἐν
πρώτοις φαντάζει στὰ μάτια μας ὡς
δραματικὴ ἀποτυχία· ἐξασφαλίζει,
μὲ ἄλλα λόγια, αὕτη τὴ σύμμετρη
ἀπόσταση γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε
παραπάνω. Σκεφθεῖτε ἐδῶ τὸ πα-
ράδειγμα τοῦ ἰδρυτῆ τῆς στωικῆς
φιλοσοφίας, τοῦ Ζήνωνος τοῦ Κι-

(3) Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia*,
VII:2ext:3.1-8 *Bias autem, cum patriam eius Prienen
hostes inuasissent, omnibus, quos modo saeuitia
belli incolumes abire passa fuerat, pretiosarum re-
rum pondere onustis fugientibus interrogatus quid
ita nihil ex bonis suis secum ferret 'ego uero' inquit
'bona omnia mea mecum porto': pectore enim illa
gestabat, non humeris, nec oculis uisenda, sed
aestimanda animo*."

τιέως. Αὐτός μέχρι τήν ἡλικία τῶν τριάντα ἐτῶν δέν εἶχε καμμία ἀπολύτως σχέση μετ' τή φιλοσοφία. Ἦταν ἐπιχειρηματίας, ἔμπορος. Μιά μέρα τό πλοῖο του, πού μετέφερε πορφύρα ἀπό τή Φοινίκη στό λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ, ἔπεσε σέ σφοδρή θαλασσοταραχή καί βυθίστηκε μέ ὅλο τό ἐμπόρευμα. Ὁ ἴδιος ὁ Ζήνων βγήκε ναυαγός στίς ἀκτές τῆς Ἀττικῆς, ἔχοντας χάσει σέ μία στιγμή τά πάντα. Κατά εὐτυχῇ συγκυρία, τόν φιλοξένησε ἕνας βιβλιοπώλης, ὁ ὁποῖος, γιά νά περάσει ἡ ὥρα, τοῦ διάβασε τό Β' βιβλίο τῶν *Ἀπομνημονευμάτων* τοῦ Ξενοφῶντα. Ἐντυπωσιασμένος ἀπό τίς ἀφηγήσεις γιά τόν Σωκράτη, ὁ Ζήνων ζήτησε νά μάθει ποῦ μποροῦσε νά βρεῖ τέτοιους ἀνθρώπους. Ὁ βιβλιοπώλης τόν παρέπεμψε σέ κάποιον ἀπό τοὺς φιλοσοφοῦντες ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, τόν Κράτητα, καί κάπως ἔτσι ἔγινε ἡ πρώτη ἐπαφή τοῦ Ζήωνα μέ τή φιλοσοφία, σέ ἡλικία τριάντα ἐτῶν. Ἀναλογιζόμενος ἀργότερα τίς συνθῆκες αὐτές τῆς πρώτης του ἐπαφῆς μέ τή φιλοσοφία, ὁ Ζήνων συνήθιζε νά λέει: «*Nῦν εὐπλόηκα, ὅτε νενανάγηκα*»,⁽⁴⁾ πού σημαίνει, περίπου, «Τώρα, πού ἔχω ναυαγήσει, εἶναι πού ἔχω πλεύσει καλά στή ζωή μου». Ὁ λόγος αὐτός δέν εἶναι βεβαίως μία ἀπλή παραδοξολογία. Εἶναι ἕνα ἀπτό παραδείγμα αὐτοῦ πού εἶπαμε παραπάνω, ὅτι ἡ παιδεία ἐπιτρέπει μία πιό ἀποστασιοποιημένη —καί γι' αὐτό πιό νηφάλια— θεώ-

ρηση αὐτοῦ πού ἐν πρώτοις φαντάζει στά μάτια μας ὡς δραματική ἀποτυχία καί ἀπόλυτη καταστροφή.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Ὁ δεύτερος δρόμος γιά τόν ὁποῖο μιλήσαμε παραπάνω, ὁ δρόμος τῆς πίστεως, περισσότερο ἴσως καί ἀπό τόν δρόμο τῆς παιδείας, ἐξασφαλίζει καί ἐγγυᾶται τή σύμμετρη ἀπόσταση πού εἶπαμε ὅτι θά μᾶς ἐπιτρέψει νά προχωρήσουμε σέ μία πιό νηφάλια καί ἰσορροπημένη ἐκτίμηση καί θά μᾶς ἐμποδίσει νά συντριβοῦμε ὑπό τό βάρος τῆς ἀποτυχίας. Ἕνας χριστιανός ἐθίζεται νά νιώθει ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι «*ξένος καί παρεπίδημος ἐπὶ τῆς γῆς*»,⁽⁵⁾ ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, καί νά γυρεύει τήν πραγματική του πατρίδα στόν οὐρανό, μαθαίνοντας ἔτσι νά βλέπει τόν κόσμο τῆς φθορᾶς ὑπό τό πρῶμα τῆς αἰωνιότητος, «*sub specie aeternitatis*». νά βλέπει, θά λέγαμε, τά τῆς γῆς ἀπό τόν οὐρανό· ἰδοῦ, ἀμέσως-ἀμέσως, ἡ σύμμετρη ἀπόσταση πού γυρεύουμε.

Σέ μία παραστατική παρομοίωση ὁ Μέγας Βασίλειος παρομοιάζει τόν ἄνθρωπο μέ κυβερνήτη πού ἀγωνίζεται νά ὀδηγήσει τό πλοῖό του μέ ἀσφάλεια στό λιμάνι. Μέ μία ὁμως διαφορὰ, πού ἔξοχα ἐπισημαίνει: ὅτι ὁ κατά κυριολεξίαν κυβερνήτης ἑνός πλοίου δέν μπορεῖ νά ἐπιβάλλει γαλήνη στή θάλασσα, ὅποτε τό ἐπιθυμεῖ· ἐνῶ γιά μᾶς εἶναι πανεύκολο («*καί πάνυ ῥάδιον*») νά κάνουμε τόν βίο μας ἀκύμαντο, ἀρκεῖ

(4) Διογένης Λαερτίου, *Βίοι φιλοσόφων καί σοφιστῶν*, ed. H. S. Long, Z' 4.26.

(5) Ἐβρ., ια' 13.

χτρο» τῆς χρεοκοπίας. Θυμᾶμαι εἴ-
χα παρακολουθήσει ἕναν τηλεοπτικό
διάλογο, στὸν ὁποῖο ἕνας ἀπὸ τοὺς
συνομιλητές εἶπε ἀπλᾶ ὅτι, ἂν ἡ
Ἑλλάδα χρεοκοπήσει, θά εἶναι ἡ
πρῶτη εὐρωπαϊκὴ χώρα πού θά ὀ-
δηγηθεῖ σέ τέτοια ἐξέλιξη. Ἕνας
ἄλλος συνομιλητής παρενέβη: Ἐννο-
εῖτε ἡ πρῶτη εὐρωπαϊκὴ χώρα τὰ
τελευταῖα χρόνια, τὸν διόρθωσε·
διότι νωρίτερα στὸν εἰκοστό αἰῶνα
ὑπάρχει εὐρωπαϊκὴ χώρα πού ἔχει
χρεοκοπήσει, καί μάλιστα ὄχι μία,
ἀλλὰ δύο φορές. Ποιά εἶναι αὕτη;
Ἡ Γερμανία. Λοιπόν, φαντάζομαι
θά συμφωνήσετε, αὕτη ἡ πληροφο-
ρία, ἔστω ὡς ἀπλῆ γνώση, σαφέ-
στατα προσθέτει κάτι στήν ὀπτική
μας. Δέν θά ἐπιμείνω ἐδῶ, γιατί
δέν θά ἦταν ἔντιμο νά ὑποκριθῶ
τὸν γνώστη σέ πράγματα πού ἀ-
γνοῶ. Ἀλλά πάντως μποροῦμε νά
συμφωνήσουμε ὅτι ἡ γνώση — ἡ ὀ-
ποια γνώση — ἐπιτρέπει καί τὴν πιό
ὀρθή διαχείριση καί τὴν πιό νηφά-
λια ἀντιμετώπιση τῆς ὅποιας ἀποτυ-
χίας.

Βεβαίως, ἡ παιδεία μᾶς βοηθάει
στήν ἀντιμετώπιση τῆς ἀποτυχίας
ὄχι τόσο ὡς γνώση, ὅσο ὡς καλ-
λιέργεια τῆς ψυχῆς καί τοῦ πνεύμα-
τος.

Εἶναι χαρακτηριστικό ἐδῶ αὐτὸ
τό πολύ γνωστὸ πού διηγοῦνται γιὰ
τὸν Βίαντα τὸν Πριηνέα, ἕναν ἀπὸ
τοὺς Ἑπτὰ Σοφούς τῆς Ἀρχαιότη-
τας. Ὅταν οἱ Πέρσες ἔμπαιναν στήν
πατρίδα του Πριήνη, ὅλοι οἱ κάτοι-
κοί της ἔσπευδαν πανικόβλητοι νά
ἐγκαταλείψουν τὴν πόλη, κουβαλών-
τας ὅ,τι μποροῦσαν ἀπὸ τὰ ὑπάρ-

χοντά τους. Ὁ Βίας, ἂν καί εὐκα-
τάστατος, ἐθεάθη νά φεύγει μέ ἄ-
δεια χέρια. Καί ὅταν κάποιος τὸν
ρώτησαν ἀπορημένοι γι' αὐτό, ἀ-
πάντησε τό πολύ γνωστὸ, πού ἔχει
μείνει περίφημο στή λατινικὴ ἐκδο-
χὴ του, πού παραδίδει ὁ Βαλέριος
Μάξιμος: *"Omnia mea mecum porto"*⁽³⁾,
ἢ, στήν ἐλληνικὴ, «τά ἐμά πάντα
μετ' ἐμοῦ φέρω», πού σημαίνει, ὅ,τι
εἶναι δικό μου τό ἔχω μαζί μου.
Τὴ στιγμή πού κατὰ τὰ φαινόμενα
ἔχανε τὰ πάντα, ὁ Βίας εἶχε τὴν
παιδεία νά συνειδητοποιήσει ὅτι δέν
ἔχανε τίποτα, διότι τίποτα ἀπὸ αὐ-
τά πού ἄφηνε πίσω του δέν ἦταν
πραγματικά δικό του, ὅ,τι ἦταν
πραγματικά δικό του, τὴν ψυχικὴ
καί πνευματικὴ καλλιέργεια, τό ἔ-
παιρνε μαζί καί κανένας δέν θά
μποροῦσε νά τοῦ τό ἀφαιρέσει.

Ἡ ψυχικὴ καί πνευματικὴ καλ-
λιέργεια ἐπιτρέπει μιά πιό ἀποστα-
σιοποιημένη — καί γι' αὐτό πιό νη-
φάλια — θεώρηση αὐτοῦ πού ἐν
πρώτοις φαντάζει στά μάτια μας ὡς
δραματικὴ ἀποτυχία· ἐξασφαλίζει,
μέ ἄλλα λόγια, αὕτη τὴ σύμμετρη
ἀπόσταση γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε
παραπάνω. Σκεφθεῖτε ἐδῶ τό πα-
ράδειγμα τοῦ ἰδρυτῆ τῆς στωικῆς
φιλοσοφίας, τοῦ Ζήνωνος τοῦ Κι-

(3) Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia*,
VII:2ext:3.1-8 *Bias autem, cum patriam eius Prienen
hostes inuasissent, omnibus, quos modo saeuitia
belli incolumes abire passa fuerat, pretiosarum re-
rum pondere onustis fugientibus interrogatus quid
ita nihil ex bonis suis secum ferret 'ego uero' inquit
'bona omnia mea mecum porto': pectore enim illa
gestabat, non humeris, nec oculis uisenda, sed
aestimanda animo*".

τιέως. Αὐτός μέχρι τήν ἡλικία τῶν τριάντα ἐτῶν δέν εἶχε καμμία ἀπολύτως σχέση μετ' τή φιλοσοφία. Ἦταν ἐπιχειρηματίας, ἔμπορος. Μιά μέρα τό πλοῖο του, πού μετέφερε πορφύρα ἀπό τή Φοινίκη στό λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ, ἔπεσε σέ σφοδρή θαλασσοταραχή καί βυθίστηκε μέ ὅλο τό ἐμπόρευμα. Ὁ ἴδιος ὁ Ζήνων βγήκε ναυαγός στίς ἀκτές τῆς Ἀττικῆς, ἔχοντας χάσει σέ μία στιγμή τά πάντα. Κατά εὐτυχῇ συγκυρία, τόν φιλοξένησε ἕνας βιβλιοπώλης, ὁ ὁποῖος, γιά νά περάσει ἡ ὥρα, τοῦ διάβασε τό Β' βιβλίο τῶν *Ἀπομνημονευμάτων* τοῦ Ξενοφῶντα. Ἐντυπωσιασμένος ἀπό τίς ἀφηγήσεις γιά τόν Σωκράτη, ὁ Ζήνων ζήτησε νά μάθει πού μποροῦσε νά βρεῖ τέτοιους ἀνθρώπους. Ὁ βιβλιοπώλης τόν παρέπεμψε σέ κάποιον ἀπό τοὺς φιλοσοφοῦντες ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, τόν Κράτητα, καί κάπως ἔτσι ἔγινε ἡ πρώτη ἐπαφή τοῦ Ζήωνα μέ τή φιλοσοφία, σέ ἡλικία τριάντα ἐτῶν. Ἀναλογιζόμενος ἀργότερα τίς συνθῆκες αὐτές τῆς πρώτης του ἐπαφῆς μέ τή φιλοσοφία, ὁ Ζήνων συνήθιζε νά λέει: «*Nῦν εὐπλόηκα, ὅτε νεναύγηκα*»,⁽⁴⁾ πού σημαίνει, περίπου, «Τώρα, πού ἔχω ναυαγήσει, εἶναι πού ἔχω πλεύσει καλά στή ζωή μου». Ὁ λόγος αὐτός δέν εἶναι βεβαίως μία ἀπλή παραδοξολογία. Εἶναι ἕνα ἀπτό παραδείγμα αὐτοῦ πού εἶπαμε παραπάνω, ὅτι ἡ παιδεία ἐπιτρέπει μία πιό ἀποστασιοποιημένη —καί γι' αὐτό πιό νηφάλια— θεώ-

ρηση αὐτοῦ πού ἐν πρώτοις φαντάζει στά μάτια μας ὡς δραματική ἀποτυχία καί ἀπόλυτη καταστροφή.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Ὁ δεύτερος δρόμος γιά τόν ὁποῖο μιλήσαμε παραπάνω, ὁ δρόμος τῆς πίστεως, περισσότερο ἴσως καί ἀπό τόν δρόμο τῆς παιδείας, ἐξασφαλίζει καί ἐγγυᾶται τή σύμμετρη ἀπόσταση πού εἶπαμε ὅτι θά μᾶς ἐπιτρέψει νά προχωρήσουμε σέ μία πιό νηφάλια καί ἰσορροπημένη ἐκτίμηση καί θά μᾶς ἐμποδίσει νά συντριβοῦμε ὑπό τό βάρος τῆς ἀποτυχίας. Ἕνας χριστιανός ἐθίζειται νά νιώθει ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι «*ξένος καί παρεπίδημος ἐπὶ τῆς γῆς*»,⁽⁵⁾ ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, καί νά γυρεύει τήν πραγματική του πατρίδα στόν οὐρανό, μαθαίνοντας ἔτσι νά βλέπει τόν κόσμο τῆς φθορᾶς ὑπό τό πρῶμα τῆς αἰωνιότητος, «*sub specie aeternitatis*». νά βλέπει, θά λέγαμε, τά τῆς γῆς ἀπό τόν οὐρανό· ἰδοῦ, ἀμέσως-ἀμέσως, ἡ σύμμετρη ἀπόσταση πού γυρεύουμε.

Σέ μία παραστατική παρομοίωση ὁ Μέγας Βασίλειος παρομοιάζει τόν ἄνθρωπο μέ κυβερνήτη πού ἀγωνίζεται νά ὀδηγήσει τό πλοῖό του μέ ἀσφάλεια στό λιμάνι. Μέ μία ὁμως διαφορὰ, πού ἔξοχα ἐπισημαίνει: ὅτι ὁ κατά κυριολεξίαν κυβερνήτης ἑνός πλοίου δέν μπορεῖ νά ἐπιβάλλει γαλήνη στή θάλασσα, ὅποτε τό ἐπιθυμεῖ· ἐνῶ γιά μᾶς εἶναι πανεύκολο («*καί πάνυ ῥάδιον*») νά κάνουμε τόν βίο μας ἀκύμαντο, ἀρκεῖ

(4) Διογένης Λαερτίου, *Βίοι φιλοσόφων καί σοφιστῶν*, ed. H. S. Long, Z' 4.26.

(5) Ἐβρ., ια' 13.

α) νά κατασιγάσουμε τίς τρικυμίες πού ξεσποῦν ἔνδοθεν, ἀπό τά πάθη, καί β) νά κάνουμε τό φρόνημά μας ὑψηλότερο ἀπό τίς τρικυμίες πού μᾶς βρίσκουν ἀπ' ἑξω⁽⁶⁾. Πράγματι, ὅσοι ἐπιτυγχάνουν νά κάνουν τό φρόνημά τους ὑψηλότερο ἀπό τίς τρικυμίες τῆς ζωῆς, γίνονται ἀπρόσβλητοι ἀπό αὐτές. Καί τότε μοιάζουν, θά λέγαμε, μέ τίς κορυφές τῶν πολύ ὑψηλῶν ὀρέων, πού μποροῦν νά ἀπολαμβάνουν τήν εὐδία τοῦ οὐρανοῦ, ἀκόμη καί ὅταν κάτω ἀπό αὐτές μαίνεται σφοδρή καταιγίδα.

Δέν εἶναι ὅμως μόνον ὅτι ἡ πίστη ὑψώνει τόν ἄνθρωπο πάνω ἀπό τίς καταιγίδες τῆς ζωῆς· εἶναι κυρίως ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὑψούμενος διὰ τῆς πίστεως πάνω ἀπό τίς καταιγίδες τῆς ζωῆς καί ἐξασφαλίζοντας μία σύμμετρη ἀπόσταση ἀπό αὐτές, μπορεῖ νά ἐκτιμήσει τά πράγματα στίς ἀληθινές τους διαστάσεις. Στή ζωή, ὅπως προειδοποιεῖ ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, κινδυνεύουμε συχνά νά πάθουμε καί τι τό παράλογο, φοβούμενοι αὐτά πού δέν εἶναι ἄξια φόβου, καί κυνηγώντας ὡς προτι-

μώτερα αὐτά πού ἀρμόζει νά φοβούμεστε. Στήν πραγματικότητα, τὸ νίξει, μία εἶναι ἡ ζωή, τό νά ἔχεις τό βλέμμα σου στραμμένο στή ζωή — «μία ζωή, πρὸς τὴν ζωὴν βλέπειν»· καί ἓνας θάνατος, ἡ ἁμαρτία — «εἰς θάνατος, ἡ ἁμαρτία· ψυχῆς γάρ ὄλεθρος». Ὅσο γιὰ τὰ ὑπόλοιπα, τὰ περισπούδαστα γιὰ κάποιους, αὐτά εἶναι «ὄνειράτων ὄψις κατὰ τῶν ὄντων παίζουσα, καί ψυχῆς ἀπατηλὰ φάσματα».⁽⁷⁾ Πορευόμενος ὅμως στή ζωή, ὁ ἄνθρωπος παθαίνει συχνά ὅ,τι τό μυρμήγκι, πού βλέπει τὴ μικρὴ πέτρα γιὰ βουνό, καί τό βουνό γιὰ ἴσιωμα. Ἡ σύμμετρη ἀπόσταση πού ἐξασφαλίζει ἡ πίστη ἐπιτρέπει στὸν ἄνθρωπο, γιὰ νά τό ποῦμε ἀπλᾶ, νά ξεχωρίσει ποιά εἶναι ἡ μικρὴ πέτρα καί ποιό εἶναι τό βουνό. Καί ὅταν τὰ ξεχωρίσει αὐτά, ὁ ἄνθρωπος τῆς πίστεως πεῖθεται ὅτι «ὃ μὴ βλέπτει ψυχὴν μηδὲ ἄνθρωπον» — αὐτό πού δέν βλέπτει τὴν ψυχὴ δέν βλέπτει καί τόν ἄνθρωπο, ὅπως γράφει ἐξοχα ὁ ἁββᾶς Ζωσιμᾶς⁽⁸⁾. Ἀναλογισθεῖτε, τώρα, ποιά ἀποτυχία, ποιό πλῆγμα μπορεῖ νά κλονίσει καί νά καταβάλλει τόν ἄνθρωπο πού εἶναι βαθιά

(6) Βασιλείου Καισαρείας τοῦ Μεγάλου, *Ἐπιστολή ΣηΓ*. Ἰουλιανῶν, ed. Y. Courtonne, 1.9–18: «Τῷ ὄντι γάρ κυβερνήτῃ μὲν οὐκ ἐφίεται γαλήνην ποιεῖν ὅτε βούλεται· ἡμῖν δὲ ἀκύμονα ἑαυτοῖς καθιστᾶν τὸν βίον καὶ πάνυ ῥάδιον, ἐάν τοὺς ἔνδοθεν ἐκ τῶν παθῶν ἐπανισταμένους ἡμῖν θορύβους κατασιγάσωμεν καὶ τῶν ἐξωθεν προσπιπτόντων ὑψηλοτέραν τὴν γνώμην καταστησώμεθα. Καὶ γάρ οὔτε ζημίαι οὔτε ἀρρωστίαι οὔτε αἱ λοιπαὶ δυσχέρειαι τοῦ βίου ἀφντῶνται τοῦ σπουδαίου, ἕως ἂν ἔχη τὴν διάνοιαν Θεῷ συμπορευομένην καὶ τό μέλλον ἀποσκοποῦσαν καὶ τῆς χαμόθεν ἐγειρομένης ζάλης κούφως καὶ εὐσταλῶς ὑπεραίρουσαν».

(7) Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ. *Ἐπιτάφιος εἰς τὸν πατέρα, παρόντος Βασιλείου* (Λόγος ΙΗ') ed. J.-P. Migne, PG 35 1041.11–17: «καὶ κινδυνεύομεν πάσχειν πῶς ἄλογον πάθος, ἃ μὲν ἔστιν οὐ φοβερά δεδαικότες, ἃ δὲ φοβεῖσθαι ἄξιον ὡς αἰρετώτερα περιέποντες. Μία ζωή, πρὸς τὴν ζωὴν βλέπειν· εἰς θάνατος, ἡ ἁμαρτία· ψυχῆς γάρ ὄλεθρος. Τάλλα δὲ, οἷς μέγα φρονοῦσιν τινες, ὄνειράτων ὄψις ἐστὶ κατὰ τῶν ὄντων παίζουσα, καὶ ψυχῆς ἀπατηλὰ φάσματα».

(8) Ζωσιμᾶς ἁββᾶ, *Κεφάλαια ὠφέλιμα* 6.8, ΕΠΕ, Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καὶ Ἀσκητικῶν 12, 154.

μέσα του πεπεισμένος ότι «ὃ μὴ βλάπτει ψυχὴν μηδὲ ἄνθρωπον».

Καί κάτι ακόμη: Ὁ πιστός, ὅπως καὶ κάθε ἄνθρωπος, θέτει στόχους· ὅπως κάθε ἄνθρωπος, ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἐπίτευξί τους· καὶ ὅπως συμβαίνει σὲ κάθε ἄνθρωπο, ἔτσι συμβαίνει ἐνίοτε καὶ στὸν πιστό νὰ ἀποτυγχάνει στοὺς στόχους πού ἔχει θέσει. Ἀλλὰ τότε, ὅταν βρίσκεται ἀντιμέτωπος μέ τὴν ἀποτυχία, ὁ πιστός ἔχει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πίστη του μιὰ πολύτιμη δικλείδα ἀσφαλείας: τὴν παρηγορία ὅτι ἡ μὴ ἐπίτευξη τοῦ στόχου ἦταν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος σίγουρα γνωρίζει καλύτερα. Θυμᾶμαι ἀκόμη τὰ λόγια γνωστοῦ καὶ ἀγαπημένου προσώπου, εὐρισκομένου στὸ ἀκροατήριό, πού μέ βεβαίωνε: «Ὅταν ἤμουν στὸ σχολεῖο, τὸ ὄνειρό μου ἦταν νὰ περάσω στὴν τάδε σχολή· ὁ Θεός μέ ἐλέησε καὶ δέν πέρασα». Ἄν τὸ καλοσκεφθεῖτε, αὐτὰ τὰ λόγια δέν εἶναι παρὰ τὸ «νῦν εὐπλόηκα, ὅτε νεναυάγηκα» τοῦ Ζήνωνα, πού ἐδράζεται ὁμως ἐδῶ καὶ στὸ θεμέλιο τῆς πίστεως, πέραν αὐτοῦ τῆς παιδείας καὶ τῆς πείρας τῆς ζωῆς.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος θέτει ἔξοχα αὐτὴ τὴ διάσταση τοῦ θέματος πού μᾶς ἀπασχολεῖ, παρατηρώντας ὅτι ἡ ἀποτυχία, ὅταν εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ, δέν εἶναι κάτι λιγώτερο ἀπὸ ἐπιτυχία — «τὸ γὰρ ἀποτυχεῖν, ὅταν ὁ Θεός βούληται, οὐκ ἔλασσόν ἐστι τοῦ ἐπιτυχεῖν»· διότι ἐμεῖς δέν γνωρίζουμε αὐτὰ πού μᾶς συμφέρουν, ὅπως τὰ γνωρίζει ὁ Θεός· ἐπομένως, εἴτε ἐ-

πιτύχουμε, εἴτε ἀποτύχουμε, ὀφείλουμε νὰ εὐχαριστοῦμε τὸν Θεό⁽⁹⁾. Διότι, ὅπως ἐξηγεῖ παρακάτω ὁ ἱερός Χρυσόστομος, αὐτὸς πού γνωρίζει τὸ συμφέρον μας καλύτερα ἀπὸ μᾶς γνωρίζει καὶ πῶς πρέπει νὰ μεθοδεύσει τὴ σωτηρία μας⁽¹⁰⁾. Σὲ τελικὴ ἀνάλυση, πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὴ διάκριση πού ἔκανε ὁ Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης ἀνάμεσα στὴ «μικρή» καὶ τὴ «μεγάλη» πίστη. Στὴν ἀπλούστερη διατύπωσή της, αὐτὴ ἡ διάκριση ἔχει ὡς ἐξῆς: Ἡ μικρὴ πίστη λέει ὅτι ὁ Θεός θὰ φέρει τὰ πράγματα ὅπως τὰ θέλουμε· ἡ μεγάλη πίστη λέει ὅτι θὰ θέλουμε τὰ πράγματα ὅπως θὰ τὰ φέρει ὁ Θεός⁽¹¹⁾.

Καί εἶναι σημαντικό νὰ τονίσουμε ξανά ὅτι αὐτὸς ὁ λόγος δέν εἶναι ὁ φιλόσοφος λόγος, προσιτός σὲ λίγους καὶ ἐκλεκτούς. Ὁ κάθε χριστιανὸς μαθαίνει νὰ λέει προσευχόμενος στὸν Θεό «γεννηθῆτω τὸ θέλημά Σου», καὶ ὄχι «γεννηθῆτω τὸ θέλημά μου»· καὶ αὐτὸ τὸ «γεννηθῆτω τὸ θέλημά Σου» ἀποδεικνύεται πολύτιμη δικλείδα ἀσφαλείας στὴν ἀντιμετώπιση τῆς ἀποτυχίας.

(9) Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὴν Γένεσιν*, Ὁμιλία Α', ed. J.-P. Migne, PG 53, 280.52-56: «Τὸ γὰρ ἀποτυχεῖν, ὅταν ὁ Θεός βούληται, οὐκ ἔλασσόν ἐστι τοῦ ἐπιτυχεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἴσμεν ἡμεῖς τὰ ἡμῖν συμφέροντα, οὕτως ὡς αὐτὸς ἐπίσταται. Ὡστε οὖν, κἂν ἐπιτύχωμεν, κἂν ἀποτύχωμεν, εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν».

(10) Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὁ.π. PG 53, 281.19-21: «Ὁ γὰρ εἰδὼς τὸ συμφέρον μᾶλλον ἡμῶν, αὐτὸς οἶδε καὶ ὅπως δεῖ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν μεθοδεῦσαι».

(11) Ἀλεξάνδρου Ν. Τσιριντάνη, *Ἡ πίστις ὡς βίωμα*, τόμος Γ', σελ. 179.

Καί ἡ προσφορά τῆς πίστεως δέν ἐξαντλεῖται ἐδῶ· ὑπάρχει καί κατι ἀκόμη, πού θά προσπαθήσουμε νά ἐξηγήσουμε στή συνέχεια. Ὁ χριστιανός γνωρίζει ὅτι ἡ ζωὴ αὐτὴ εἶναι ἐντελῶς συνυφασμένη μέ τή φθορά. Ὡπως γράφει μέ ἄφθαστη ποιητικότητα ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, «*ὄναρ ἐσμέν οὐχ ἰσάμενον*» — ὄνειρο εἴμαστε πού δέν στέκεται, «*φάσμα τι μὴ κρατούμενον*» — ὁπτασία πού δέν μπορεῖς νά τήν κρατήσεις, «*ναῦς ἐπὶ θαλάσσης ἵχνος οὐκ ἔχουσα*» — πλοῖο πού δέν ἀφήνει πίσω του ἵχνος στή θάλασσα, «*κόνις*» — σκόνη, «*ἀτμός*» — ἀτμός, «*ἑωθινὴ δρόσος*» — δροσοσταλίδα τῆς αὐγῆς, «*ἄνθος καιρῷ φνόμενον καὶ καιρῷ λυόμενον*» — λουλούδι πού τὴ μιά ἀνθίζει καί τὴν ἄλλη μαραίνεται⁽¹²⁾.

Βεβαίως, ἡ καταθλιπτική παρουσία τῆς φθορᾶς στή ζωὴ μας ἐγείρει ἀναπόφευκτα ἐρωτήματα: Γιατί νά ὑπάρχει στή ζωὴ ὁ πόνος καί ἡ φθορά; Ὁ κόσμος εἶναι δημιουργημα τοῦ Θεοῦ. Τί λοιπόν, ἔκανε ὁ Θεός τόν κόσμο χειρότερο ἀπ' ὅ,τι θά μπορούσε νά τόν εἶχε κάνει;

Ὁ πιστός ἐδῶ ἔχει νά ἀρθρώσει λόγο ἀπλό καί διανυγῆ: Ἡ εὐτυχία καί ἡ δυστυχία στήν ἀνθρώπινη ζωὴ εἶναι ἐννοίες σχετικές. Ἐννοῶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος γίνεται εὐτυχισμένος ἢ δυστυχισμένος, ἀληθινά καί ὄχι κατ' αὐταπάτην, ἀνάλογα μέ τό πού θά ἐπιλέξει νά στηρίζεται τή ζωὴ

του: εὐτυχισμένος, ἂν στηρίζεται τή ζωὴ του στά αἰώνια καί ἀληθινά, δυστυχισμένος, ἂν τὴ στηρίζεται σέ αὐτά πού ἐρχονται καί φεύγουν. Ἄν ὅμως τὰ πράγματα ἔχουν ἔτσι, τότε ἡ φθορά πού ὑπάρχει στόν κόσμο εἶναι ὁ πιό εὐγλωττος καί σωτήριος τρόπος μέ τόν ὁποῖο μιλάει ὁ Θεός στόν ἄνθρωπο, κατευθύνοντάς τον, πρακτικά, νά στηρίζεται τή ζωὴ καί τὴν εὐτυχία του στά αἰώνια καί ἀληθινά, καί ὄχι στή φθορά καί τὴν ἀπάτη. Ἔτσι ὅμως, γιὰ τόν ἄνθρωπο τῆς πίστεως, ἡ παρουσία τῆς φθορᾶς μπορεῖ νά εἶναι ἀκριβῶς ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν ἀφθαρσία. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος βλέπει τὴν ἐγγενῆ στήν ἀνθρώπινη φύση φθορά ὡς «*παιδαγωγίαν*», προκειμένου νά γνωρίζουμε ὅτι εἴμαστε οἱ ἴδιοι «*μέγιστοί τε καὶ ταπεινότατοι, ἐπίγειοι καὶ οὐράνιοι, πρόσκαιροι καὶ ἀθάνατοι, κληρονόμοι φωτός καὶ πυρός*», ἀνάλογα μέ τό πρὸς τὰ πού θά ἐπιλέξουμε νά κινηθοῦμε⁽¹³⁾.

Ἐπιτρέψτε μου ἓνα ἀκόμη συγκεκριμένο παράδειγμα. Ἀνέφερα στήν ἀρχὴ ὅτι τόν τελευταῖο καιρὸ ἔχω ζήσει ἐπὶ μακρόν καί ἀπὸ κοντὰ τοὺς χώρους τῶν νοσοκομείων. Σέ αὐτοὺς τοὺς χώρους γνωρίζουμε μέ τὴ σύζυγό μου μιὰ γυναῖκα πού βρισκόταν στό τελικὸ στάδιο τῆς ἐπάρατης νόσου, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξὺ τὴν ὁδήγησε στόν θάνατο. Ὁποῖος τὴ γνώριζε δέν μπορούσε νά

(12) Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, *Εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν ἐπιτάφιος* (Λόγος Ζ'), ed. F. Boulenger, 18^ο 1.3-6.

(13) Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, *Περὶ φιλοπρωχίας* (Λόγος ΙΔ'), ed J.- P. Migne, PG 35, 865.38-40.

μή μένει με τήν αἴσθησιν ὅτι ἡ μεγάλη περιπέτεια τῆς ὑγείας τῇ συγκεκριμένη γυναικα τὴν εἶχε ἐξαγιασει. Τόσο πολύ, πού ὅταν ἀκουγα πολλούς νά λένε ὅτι, οὕτως ἢ ἄλλως, εἶχε μιά πολύ κακή ποιότητα ζωῆς, ἔμπαινα στόν πειρασμό νά σχολιάσω ὅτι Ὅχι, εἶχε μιά ποιότητα ζωῆς πολύ ἀνώτερη ἀπό τή δική μας. Ἴσως φανεῖ ὑπερβολικό αὐτό πού θά πῶ, ἀλλά νιώθω ὅτι, ἂν αὐτή ἡ γυναικα ἔβαζε σέ μιά ζυγασριά τά δῶρα πού τῆς ἔκανε ὁ Θεός, ἴσως τό πιό μεγάλο νά ἦταν ἡ ἀρρώστια πού κατά τά φαινόμενα τήν ὁδήγησε στόν θάνατο, ἀλλά ἴσως στήν πραγματικότητα τήν ἔφερε στή ζωή.

Αὐτός ὁ λόγος τῆς πίστεως μπορεῖ νά φθάσει πολύ μακριά. Ὁ Ἰσαάκ ὁ Σῦρος μᾶς καλεῖ, ὅταν εἴμαστε ἄρρωστοι, νά εὐχαριστοῦμε τόν Θεό λέγοντας, «Μακάριος αὐτός πού ἀξιώθηκε ἀπό τόν Θεό νά δοκιμασθεῖ σέ ἐκείνους τοὺς πειρασμούς μέ τοὺς ὁποίους κληρονομοῦμε τή ζωή. Γιατί ὁ Θεός στέλνει τίς ἀρρώστιες γιά τήν ὑγεία τῆς ψυχῆς»⁽¹⁴⁾. Γιά μιά ἀκόμη φορὰ, ἀναλογισθεῖτε ποιὰ ἀποτυχία, ποιό πλῆγμα μπορεῖ νά κλονίσει καί νά καταβάλει τόν ἄνθρωπο πού σκέπτεται ἔτσι.

Θά κλείσω μέ κάποιες ἀκόμη σκέψεις, σκόρπιες ἴσως, τίς ὁποῖες ὁμῶς νιώθω τήν ἀνάγκη νά καταθέσω ἐνώπιόν σας.

Ἡ πίστη εἶναι βεβαίως *λιμὴν σωτηρίας* καί καταφυγή. Ἄν ὁμῶς κάποιος, συντετριμμένος ἀπό κάποιο πλῆγμα στή ζωή, διαβεῖ τό κατώφλι τῆς κατάθλιψης, τότε, ἐπιτέλους, ὑπάρχουν οἱ εἰδικοί. Μπορεῖ, κινδυνεύει νά πάθει κάτι τέτοιο ἕνας ἀγωνιζόμενος πιστός; θά διερωτηθεῖτε. Θά εἶμαι εἰλικρινής: Δέν βλέπω γιατί ὄχι. Ἄλλο πρᾶγμα ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς, καί ἄλλο ἡ εὐαισθησία τοῦ ψυχισμοῦ. Θά μοῦ πεῖτε, πάλι, ἡ πίστη εἶναι τό πραγματικό φάρμακο στίς ὀδυνηρές συναντήσεις μας μέ τήν ἀποτυχία στή ζωή, καί ἡ συνδρομή ὅλων αὐτῶν τῶν κατ' ἀντικείμενο εἰδικῶν μοιάζει μέ ἀσπρίνη, πού περιορίζει τόν πυρετό, χωρὶς ὁμῶς νά θεραπεύει τήν ἀσθένεια. Ἴσως. Ὅμως, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἱατροὶ φροντίζουν πρῶτα νά ρίξουν τόν ὑψηλό πυρετό τοῦ ἀσθενοῦς, προτοῦ τόν βάλουν στό χειρουργεῖο πού θά τοῦ σώσει τή ζωή, ἔτσι μοῦ φαίνεται ὅτι συμβαίνει καί ἐδῶ. Σέ καμμία περίπτωση δέν πρέπει νά περιφρονοῦμε τή συνδρομή πού μποροῦν νά μᾶς προσφέρουν οἱ κατ' ἀντικείμενο εἰδικοί.

Μία ἀκόμη σκέψη εἶναι ἡ ἐξῆς: Μ' ὅλα ὅσα ἔχουμε πεῖ γιά τήν πολύτιμη προσφορά τῆς πίστεως, μοῦ φαίνεται ὅτι τήν ἀδικοῦμε, ἂν τή δοῦμε ἀπλῶς καί μόνον ὡς ἓνα ἀποκούμπι, ὡς μιά βολικὴ παρηγοριά

(14) Ἰσαάκ Σύρου, *Λόγοι ἀσκητικοί*, Λόγος Ε' 20 <Φ2Βεξαν Λόγος 5, ΕΠΕ, Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καί Ἀσκητικῶν 8Α, σελ. 158, 20.1-4 «Καί ὅταν ἀσθενῆς εἴπῃ Μακάριος ὁ ἀξιωθείς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πειρασθῆναι ἐν οἷς κληρονομοῦμεν τήν ζωήν. Τάς γάρ ἀρρωστίας διὰ τήν ὑγίαν τῆς ψυχῆς ἐπάγει ὁ Θεός».

στά δεινά της ζωής. Στην πραγματικότητα, ή πίστη δέν μᾶς βοηθάει μόνο νά ὑπομένουμε μέ καρτερικότητα τά δεινά, ἀλλά καί νά χαιρόμαστε περισσότερο τίς χαρές τῆς ζωής. Θά τολμοῦσα μάλιστα νά πῶ ὅτι αὐτά τά δύο, ἐγκατέρρηση στά δεινά καί εὐχαριστία στά ἀγαθά, πᾶνε μαζί. Πρίν ἀπό ἓνα μῆνα παρακολούθησα μιᾷ εἰσήγηση πού, ὅταν τήν ἄκουγα, ἐνιωθα ὅτι ἀπό πολλές ἀπόψεις θά μπορούσε νά ἔχει τόν ἴδιο ἀκριβῶς τίτλο μέ τή σημερινή: «Ἀντιμετωπίζοντας τήν ἀποτυχία». Τήν ξέρετε: ἦταν ἡ προηγούμενη εἰσήγηση στό πλαίσιο τοῦ παρόντος Σεμιναρίου, τοῦ κ. Καραγιάννη, καί ὁ τίτλος της ἦταν κατά τά φαινόμενα ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος ἀπό τόν σημερινό: «Ἐρωτευμένοι μέ τή ζωή». Παρά τή φαινομενική διαφορά, δέν εἶναι παράδοξο πού οἱ δύο εἰσηγήσεις βρίσκονταν τελικά τόσο κοντά ἀπό ἄποψη περιεχομένου, σέ τόσο πολλά σημεία· διότι πρέπει νά εἶσαι ἐρωτευμένος μέ τή ζωή, γιά νά μπορέσεις νά σταθεῖς στίς φουρτοῦνες πού αὐτή ἐπιφυλάσσει· πρέπει νά μπορεῖς νά δεῖς καί νά ἐκτιμήσεις τήν ὁμορφιά, καί μέσα στήν καταιγίδα.

Ἐπιτρέψτε μου ἓνα παράδειγμα, προκειμένου νά καταστήσω σαφές τί σημαίνει νά βλέπεις τήν ὁμορφιά μέσα στήν καταιγίδα. Στό σπίτι πού μένω, στό προκλήσιο, ὑπάρχουν δύο πορτοκαλιές. Βεβαίως, ἔτσι ὅπως τρέχουμε κουρδισμένοι κάθε μέρα, ὁμολογῶ ὅτι γιά πολύ καιρό δέν τίς εἶχα προσέξει. Κάποια στιγμή πού κοίταγα ἀπό τό παράθυρο, τίς

εἶδα φορτωμένες καρπό καί ἀληθινά πανέμορφες, καί ὁμολογῶ ὅτι αὐθόρμητα σκέφθηκα: «Γιά δές, παρά τήν κρίση, αὐτές εἶναι γεμάτες καρπό καί χάσμα ὀφθαλμῶν». Δέν τό λέω αὐτό, διαφημίζοντας τήν ὀξυδέρκειά μου νά δῶ τήν ὁμορφιά μέσα στήν καταιγίδα τῆς κρίσης, ἀλλά ἀπεναντίας αὐτοχλευαζόμενος γιά τήν ἀνοησία τῆς αὐθόρμητης αὐτῆς σκέψης. Διότι βεβαίως καί ὑπάρχει ὁμορφιά, ἀκόμη καί μέσα στήν καταιγίδα, καί ὅταν τή βλέπουμε, ἀντλοῦμε δύναμη νά ἀντέξουμε καί κουράγιο νά σταθοῦμε.

Καί μιᾷ τελευταία παρατήρηση: Εἶπαμε ἐδῶ πολλά γιά τή σημασία τῆς πίστεως στήν ἀντιμετώπιση τῆς ἀποτυχίας, καί θά μπορούσαμε νά ποῦμε καί πολλά ἀκόμη. Ἄς ποῦμε κάτι ἀκόμη σχετικά: Ἡ ὑπαρξη ἢ μή τοῦ Θεοῦ εἶναι βεβαίως θέμα πίστεως. Ὑπ' αὐτή τήν ἐννοια, δέν ὑπάρχει ἄνθρωπος πού νά μήν πιστεύει. Ἐξίσου πιστεύουν καί ὁ χριστιανός καί ὁ ἄθεος· ὁ πρῶτος πιστεύει ὅτι *ὑπάρχει* Θεός, ὁ δεύτερος πιστεύει ὅτι *δέν ὑπάρχει*· καί οἱ δύο *ἐξίσου πιστεύουν*.

Ἐνῶ ὅμως ἡ ὑπαρξη ἢ μή τοῦ Θεοῦ εἶναι θέμα πίστεως, τά ὅσα εἶπαμε παραπάνω γιά τίς εὐεργετικές συνέπειες τῆς πίστεως στή ζωή, μέ ἔμφραση στήν ἀντιμετώπιση τῆς ἀποτυχίας, δέν εἶναι καθόλου θέμα πίστεως· εἶναι ἐμπειρική ἀλήθεια, ἐντελῶς μετρήσιμη καί ἐξακριβώσιμη. Θυμᾶμαι ἐδῶ κάτι πού εἶχα διαβάσει σέ ἓναν ἀπό τούς κορυφαίους χριστιανούς διανοητές τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, τόν Ἀλέξανδρο Τσιριντάνη. Ἐχοντας τό προνόμιο

νά ζω πλάι σέ ανθρώπους πού ἔχουν ἀπό κοντά τόν Ἀλέξανδρο Τσιριντάνη, σᾶς βεβαιῶ ὅτι ὁ Τσιριντάνης δέν ἦταν ἀπλῶς ἓνας διανοητής πού ἐντυπωσιάζει μέ τήν εἰλικρίνεια καί τή διαύγεια τῆς σκέψης καί τοῦ λόγου του, ἀλλά κυρίως ἓνας ἄνθρωπος πού κάθε ἀναπνοή του ἦταν ἀναπνοή πίστεως. Καί ὅμως, αὐτός ὁ ἄνθρωπος πού ἡ ψυχή του δονεῖτο ἀπό τήν πιό βαθιά πίστη γράφει σέ κάποιο σημειό: Ὡς ὑποθέσουμε ὅτι ἔρχεται γιά μένα ἡ στιγμή τοῦ τέλους αὐτῆς τῆς ζωῆς, καί τή στιγμή ἐκείνη πού ἡ ψυχή φεύγει ἀπό τό σῶμα, στό κλάσμα ἐκεῖνο τοῦ χρόνου, βλέπω πῶς ἡ ψυχή μου δέν πορεύεται στό αἰώνιο φῶς ἀλλά στό αἰώνιο σκοτάδι, δέν βαδίζει στήν αἰώνια ζωή ἀλλά στό μηδέν καί στήν ἀνυπαρξία· ἀκόμη καί ἂν τότε βρισκόταν κάποιος νά μέ χλευάσει ὅτι Ἰδοῦ, ἄλλη ζωή ἀπό αὐτήν δέν ὑπάρχει καί μάταια πίστευες, ἀκόμη καί τότε θά τοῦ ἔλεγα: Καί ὅμως, χάρις στήν πίστη ἐγώ ἔζησα καλύτερα! Αὐτό ἀκριβῶς ἐννοοῦμε καί ἐδῶ, ὅταν λέμε ὅτι ἡ ὑπαρξη ἢ μή τοῦ Θεοῦ εἶναι θέμα πίστεως, τά ὅσα ὅμως εἶπαμε παραπάνω γιά τίς εὐεργετικές συνέπειες τῆς πίστεως στή ζωή, μέ ἔμφαση στήν ἀντιμετώπιση τῆς ἀποτυχίας, δέν εἶναι καθόλου θέμα πίστεως· εἶναι ἐμπειρική ἀλήθεια, ἐντελῶς μετρήσιμη καί ἐξακριβώσιμη.

Ἀπλῶς, καί κλείνουμε μέ αὐτό, τό λιμάνι τῆς σωτηρίας πού εἶναι γιά τόν ἄνθρωπο ἡ πίστη στή ζωή, στό ὅποιο ὁδηγεῖ μέ ἀσφάλεια ἡ κιβωτός τῆς σωτηρίας πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ὁ ἄνθρωπος δέν πρέπει νά περιμένει νά προβληματιστεῖ γιά

τό κατά ποῦ πέφτει, ὅταν θά ἔχουν ἀνοίξει οἱ κρουνοί τοῦ οὐρανοῦ καί θά ἔχει ἀρχίσει ἡ μεγάλη καταιγίδα. Ὡς θυμηθοῦμε ἐδῶ τόν Ἰσαάκ τόν Σύρο, ὁ ὁποῖος στούς Ἀσκητικούς λόγους του παρατηρεῖ ὅτι συχνά ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἔρχεται ἀντιμέτωπος μέ τή δοκιμασία, δέν ἔχει τήν πεποίθηση νά ἐπικαλεσθεῖ τόν Θεό καί νά περιμένει τή σωτηρία ἀπό Αὐτόν, γιατί τόν καιρό τῆς γαλήνης ἔζησε μακριά ἀπό τό θέλημά Του. Καί μᾶς προτρέπει ὁ Ἰσαάκ ὁ Σύρος νά ὀργανώσουμε τίς συμμαχίες μας πρῖν ἀπό τόν πόλεμο καί νά ἀναζητοῦμε τόν ἰατρό, πρῖν ἀρρωστήσουμε· γιατί, ὅπως ἐξηγεῖ, καί ἡ κιβωτός τοῦ Νῶε φτιάχθηκε τόν καιρό τῆς γαλήνης, καί τά ξύλα της ὑπῆρχαν ἀπό ἑκατό χρόνια, ὥστε, τόν καιρό τῆς ὀργῆς, νά γίνει σκέπη σωτηρίας γιά τόν δίκαιο Νῶε⁽¹⁵⁾.

Σᾶς εὐχαριστῶ γιά τήν προσοχή σας.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ

(15) Ἰσαάκ Σύρου, Λόγοι ἀσκητικοί, Λόγος Ε' 30 <Φ2Βεδξαν Λόγος 5, ΕΠΕ, Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καί Ἀσκητικῶν 8Α, σελ. 170, 30.1-13: «Ἐπελθόντος τῷ ἀδίκῳ πειρασμοῦ, οὐκ ἔχει πεποίθῃσιν ἐπικαλέσασθαι τόν Θεόν, οὐδέ προσδοκῆσαι τήν ἐξ αὐτοῦ σωτηρίαν. Διότι ἐν ἡμέραις ἀναπαύσεως αὐτοῦ ἐμακρύνθη ἀπό τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Πρῖν τοῦ πολέμου ἀρξῇ, ἐπιζήτησον τήν συμμαχίαν, καί πρό τοῦ ἀρρωστήσαι, ἀναζήτησον τόν θεραπευτήν. Καί πρῖν ἐπέλθῃ σοι τὰ θλιβερά, πρόσσευξαι, καί ἐν τῷ καιρῷ τῶν λυπηρῶν εὐρήσεις αὐτόν καί ἐπακούσεται σου. Πρό τοῦ σε ὀλισθῆσαι, ἐπικάλεσαι καί δεήθητι, καί πρό τοῦ σε εὐξασθαι, ἐτοίμασον τās ὑποσχέσεις, τὰ ἐντεῦθεν φημί ἐφόδια. Ἡ κιβωτός τοῦ Νῶε ἐν τῷ καιρῷ τῆς εἰρήνης κατεσκευάσθη καί πρό ἑκατοστοῦ ἐτους τὰ ξύλα αὐτῆς ἐφυτεύετο, ἐν δέ τῷ καιρῷ τῆς ὀργῆς, οἱ μέν ἄδικοι ἀπώλοντο, τῷ δέ δίκαιῳ σκέπη ἐγένετο».

ΝΕΩΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΙΔΙΟΥ ΧΙΓΓΣ

Στίς αρχές 'Ιουλίου διαβάσαμε μακροσκελή άρθρα με έντυπωσιμους δημοσιογραφικούς τίτλους σχετικά με την ανακάλυψη ενός νέου σωματιδίου στά πειράματα με ακρωνύμια C.M.S. και A.T.L.A.S., που «τρέχουν» στον Μεγάλο Έπιταχυντή (συγκρουόμενων δεσμών) 'Αδρονίων, L.H.C., στο Ευρωπαϊκό Έργαστήριο Σωματιδιακής Φυσικής, C.E.R.N.

Οί «'Ακτίνες» έχουν ενημερώσει σχετικά με τις αναζητήσεις των πειραμάτων στον έπιταχυντή L.H.C. σέ δύο προηγούμενα άρθρα. Τό πρώτο αναφερόταν στήν «Πρώτη χρονιά λειτουργίας του έπιταχυντή και πραγματοποίησης των πειραμάτων στό C.E.R.N.»⁽¹⁾, (δηλαδή γιά τό 2010). Τό δεύτερο, έστίασε στήν παρατήρηση ενός άσθενους σήματος πού έπεσήμαναν οί δύο παραπάνω Διεθνείς Συνεργασίες, στήν έκθεσή τους τόν Δεκέμβριο του 2011 γιά τά άποτελέσματα των αναλύσεων των μέχρι τότε πειραματικών δεδομένων τους. Τό πλεόνασμα γεγονότων πού παρατηρήθηκε έπιπλέον αυτών πού όφείλονται σέ γνωστές διαδικασίες τής Σωματιδιακής Φυσικής, μπορούσε νά έρμηνευθεί ως

«ύποσχόμενες», αλλά όχι άκόμα στατιστικά πειστικές «Ένδείξεις γιά τό σωματίδιο χίγγς», όπως αναπτύχθηκε στό όμότιτλο άρθρο⁽²⁾.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Στίς 4 'Ιουλίου 2012, σέ κοινή συνεδρίαση στό C.E.R.N., οί έπικεφαλής του C.M.S. και του A.T.L.A.S., ανακοίνωσαν άνεξάρτητα, τήν εξαιρετική ένίσχυση του σήματος του Δεκεμβρίου 2011, όπως προέκυπτε από τόν ύπερδιπλασιασμό των δεδομένων και τις βελτιώσεις στις μεθόδους ανάλυσής τους. 'Η πιθανότητα νά όφειλόταν τό στατιστικά σημαντικό αυτό σήμα στήν τύχη, δηλαδή σέ τυχαίες διακυμάνσεις του ύποβάθρου γνωστών διαδικασιών, ήταν μικρότερη από μία στό έκατομμύριο! (δηλαδή, παρατηρήθηκε σήμα 5 στατιστικών τυπικών αποκλίσεων, όπως άπαιτείται και λέγεται έπιστημονικά στή Σωματιδιακή Φυσική γιά νά θεωρηθεί ένα σήμα ως βέβαιη ανακάλυψη, και όχι άπλά ως ένδειξη ύπαρξης (evidence)). Μάλιστα, σέ νεώτερη ανάλυση π.χ. του A.T.L.A.S.(31.7.12) μέ άκόμη περισσότερα δεδομένα, τό σήμα είναι πιο ισχυρό και ή πιθανότητα του τυ-

(1) «'Ακτίνες», 'Ιαν. 2011, σελ. 7-14.

(2) «'Ακτίνες», Φεβρ. 2012, σελ. 43-45.

χαίου είναι περίπου δύο στο δισεκατομμύριο!

Τό σήμα αυτό αποδίδεται στην παραγωγή ενός νέου σωματιδίου που προκύπτει από την αλληλεπίδραση των συστατικών δύο πρωτονίων που «συγκρούονται» έχοντας συνολική ενέργεια $4+4=8$ 8 TeV,⁽³⁾ όταν οι δύο δέσμες πρωτονίων, που κινούνται αντίθετα και επί ώρες μέσα στον κυκλικό επιταχυντή, διασταυρωθούν στις θέσεις όπου είναι εγκατεστημένοι οι ανιχνευτές A.T.L.A.S. και C.M.S. Τό σωματίδιο αυτό διασπάται σχεδόν άμεσα, κυρίως σε δύο πολύ ενεργητικά φωτόνια («άκτινες» ή «πακέτα» της ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας), ή σε 4 λεπτόνια (δηλαδή ηλεκτρόνια ή/και μόνια) ή άλλα σωματίδια. Τό νέο σωματίδιο έχει ενέργεια ήρεμίας E, ίση με 126 GeV⁽³⁾, (ισοδύναμη με μάζα ήρεμίας M), περίπου, σύμφωνα με τη σχέση του Αϊνστάιν για την ισοδυναμία Μάζας-Ενέργειας, $E = Mc^2$, όπου $c =$ η ταχύτητα

του φωτός στο κενό, όση δηλαδή περίπου 126 πρωτόνια⁽³⁾ μαζί!

Τόν Ιούλιο υπήρξε και μία άλλη ενδιαφέρουσα ανακοίνωση με τη συνδυασμένη ανάλυση των δεδομένων δύο άλλων μεγάλων πειραμάτων, με ακρωνύμια C.D.F. και D0, στον κυκλικό επιταχυντή Tevatron (Τέβατρον) στο Εθνικό Εργαστήριο Fermi των Η.Π.Α., όπου δέσμες αντίθετα κινούμενων πρωτονίων και αντιπρωτονίων (δηλαδή πρωτονίων με αρνητικό ηλεκτρικό φορτίο) συγκρούονταν με συνολική ενέργεια 1,96 TeV (πολύ μικρότερη από τα 8,0 TeV του L.H.C.). Τα πειράματα αυτά έχοντας ολοκληρώσει την ανάλυση όλων των δεδομένων που πήραν μέχρι τον περασμένο Σεπτέμβριο, (όποτε τό Τέβατρον σταμάτησε οριστικά να λειτουργεί), παρατηρούν πλεόνασμα γεγονότων (σήμα περίπου μόνο 3 τυπικών αποκλίσεων) στο συνδυασμό πιδάκων σωματιδίων που οφείλονται στα κουάρκ «όμορφο» και «άντι-όμορφο» (b και $\bar{b}$). Ο συνδυασμός αυτός θά μπορούσε να θεωρηθεί ότι οφείλεται στη διάσπαση στα κουάρκ b και $\bar{b}$, ενός νέου σωματιδίου με ισοδύναμη ενέργεια ήρεμίας περίπου 125 GeV, δηλαδή θά μπορούσε να είναι ένδειξη (evidence) για τό ίδιο σωματίδιο που ανακαλύφθηκε στο C.E.R.N., διασπώμενο, όμως, με διαφορετικό τρόπο!

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΟ ΤΟ ΝΕΟ ΣΩΜΑΤΙΔΙΟ;

Τό νέο αυτό σωματίδιο που ανακαλύφθηκε στο C.E.R.N. (και ένδεχο-

(3) Στο πρώτο σχετικό άρθρο των «Ακτινών»⁽¹⁾, μεταξύ των σχημάτων υπάρχει και μία προσομοίωση γεγονότος παραγωγής σωματιδίου χίγγς που διασπάται σε δύο σωματίδια Z. Αυτά διασπώνται, αντίστοιχα, σε ζεύγος ηλεκτρονίου-αντικλεκτρονίου και μιονίου-αντιμιονίου. Αυτός είναι ένας από τους τρόπους διάσπασης που επίσης παρατηρήθηκε και συνέβαλε στο σήμα αυτό.

1 GeV = 1 γίγα-ηλεκτρονιοβόλτ = 1 δισεκατομ. ηλεκτρονιοβόλτ = η ενέργεια ήρεμίας ενός πρωτονίου (περίπου). 1 TeV = 1 τέρα-ηλεκτρονιοβόλτ = 1000 GeV. Τα φωτόνια (πακέτα ενέργειας) του όρατου φωτός έχουν ενέργεια μερικά ηλεκτρονιοβόλτ. Τα φωτόνια των ακτίνων X μίας ακτινογραφίας έχουν ενέργεια της τάξης των 10 χιλιάδων ηλεκτρονιοβόλτ.

μένως νά παρατηρεῖται καί στό Fermilab) εἶναι, πολύ πιθανόν, τό ἐπιδιωκόμενο ἐπί χρόνια νά παρατηρηθεῖ καί ὀνομαζόμενο ἐπιστημονικά «μποζόνιο τοῦ Higgs (Χίγγς)», ἡ δημοσιογραφικά, καί «σωματίδιο τοῦ Θεοῦ» ἢ «σωματίδιο — θεός» (ἀνάλογα μέ τίς μεταφυσικές πεποιθήσεις τοῦ γράφοντος). Αὐτό ἦταν πολύ σπάνιο ἢ ἀδύνατο νά παραχθεῖ σέ ἐπιταχυντές μέ χαμηλότερη διαθέσιμη ἐνέργεια στίς δέσμες τους, σέ σχέση μέ αὐτή πού διατίθεται στόν L.H.C. (ἢ στό Τέβατρον). Ὡς ἀναφερθοῦμε δι' ὀλίγων στήν ἱστορία καί σημασία του, ὑπενθυμίζοντας καί κάποια ἀπαραίτητη ὁρολογία.

Ἡ θεωρία πού περιγράφει τά γνωστά θεμελιώδη σωματίδια στό Σύμπαν καί τίς μεταξύ τους ἀλληλεπιδράσεις ὀνομάζεται τό **Καθιερωμένο Πρότυπο (Κ.Π.) τῆς Σωματιδιακῆς Φυσικῆς**, ἔχει δέ ἐπαληθευτεῖ μέ ἐξαιρετική ἀκρίβεια ὡς πρὸς τίς προβλέψεις του σέ πάρα πολλά πειράματα. Ἐπειδὴ ἡ βαρυτική δύναμη (αὐτή πού ὀφείλεται στή μάζα τῶν σωμάτων) εἶναι πάρα πολύ ἀσθενής, γι' αὐτό ἀγνοεῖται στό Κ.Π., σέ σχέση μέ τήν ἰσχὺ τῶν ἄλλων τριῶν θεμελιωδῶν δυνάμεων. Αὐτές εἶναι ἡ **ἠλεκτρομαγνητική** (στήν ὁποία ὀφείλεται π.χ. ὁ σχηματισμός τῶν ἀτόμων καί μορίων ἀπό θετικά φορτισμένους πυρῆνες καί ἀρνητικά φορτισμένα ἠλεκτρόνια), ἡ ἰσχυρὴ πυρηνική δύναμη (ἡ ὁποία συγκρατεῖ στόν πυρήνα τῶν ἀτόμων τά ἀπωθούμενα ὁμώνυμα φορτισμένα πρωτόνια καί

συγκροτεῖ σταθεροῦς πυρῆνες μαζί μέ τά νετρόνια) καί ἡ **ἀσθενὴς πυρηνική** (ἡ ὁποία, π.χ. ἐλέγχει κρῖσμα τήν παραγωγή ἐνέργειας στόν ἥλιο). Οἱ δυνάμεις μεταξύ τῶν θεμελιωδῶν σωματιδίων διενεργοῦνται μέ τήν **ἀνταλλαγή ἄλλων σωματιδίων-φορέων τῶν δυνάμεων**, πού εἶναι ἀντίστοιχα τό φωτόνιο, τό γλοιόνιο (ἡ «γλοιώδης κόλλα» τῶν συστατικῶν τῶν πυρήνων) καί τά W^+, W^- καί Z^0 γιὰ τήν ἀσθενή πυρηνική καί δύναμη.

Στό Κ.Π., οἱ φορεῖς αὐτοὶ θεωροῦνται ἅμαζοι, ὅπως εἶναι τό φωτόνιο. Στήν «καθημερινότητα» (δηλ. σέ χαμηλές ἐνέργειες), ἡ ἠλεκτρομαγνητικὴ ἔχει πολύ μεγαλύτερη ἰσχὺ καί ἐμβέλεια ἀπὸ τήν ἀσθενή πυρηνική. Αὐτό ἀποδόθηκε στό ὅτι οἱ φορεῖς W καί Z τῆς ἀσθενοῦς πυρηνικῆς θὰ πρέπει νά ἔχουν πολύ μεγάλη μάζα καί ἐπομένως εἶναι πολύ πιό δυσκίνητοι γιὰ νά δράσουν μακριά. Ἐξάλλου, τό Κ.Π., μέ τό ἔργο τῶν Glashow (Γκλάσσοου), Salam (Σαλάμ) καί Weinberg (Ουαϊνμπεργκ), προβλέπει ὅτι σέ πολύ ὑψηλές ἐνέργειες (π.χ. μερικές ἑκατοντάδες GeV) οἱ δύο αὐτές δυνάμεις συγκλίνουν σέ ἰσχὺ καί γίνονται «συμμετρικές», «ἐνοποιούμενες» σέ ἐνιαῖο μαθηματικό πλαίσιο, στήν **ἠλεκτροασθενὴ δύναμη**, πρᾶγμα πού ἔχει πειραματικά ἐπαληθευθεῖ. Πῶς, ὁμῶς, στήν «καθημερινότητα» «σπάει» αὐτή ἡ συμμετρία καί τά W καί Z ἀποκτοῦν τή μεγάλη μάζα τους; Καί γενικότερα: **πῶς ἀποκτοῦν μάζα τά θεμελιώδη σωματί-**

δια, όπως είναι π.χ. το ηλεκτρόνιο; Άν το ηλεκτρόνιο δέν είχε μάζα, δέν θά υπήρχαν άτομα, ούτε τό σῶμα μας!

Τό 1964, οί Robert Brout (Μπρά- ουτ) καί Francois Englert (Ένγκλερτ), καί ανεξάρτητα, ό Peter Higgs (άλλά καί άλλοι) γιά νά εξηγήσουν τό φαινόμενο τής ύπαρξης μάζας, πρό- τειναν ότι θά πρέπει νά γεμίζει τό χῶρο ένα πεδίο, (δηλαδή μία ιδιό- τητα) από τήν εποχή τής Μεγάλης Έκρηξης, πρίν περίπου 14 δισεκα- τομμύρια χρόνια, όταν ξεκίνησε ή δημιουργία τοῦ Σύμπαντος. Τά σω- ματίδια πού δημιουργήθηκαν από τήν ενέργεια τής Μεγάλης Έκρηξης στίς πρώτες στιγμές τής ιστορίας τοῦ Σύμπαντος (πού τότε αυτό είχε μικρότατες διαστάσεις), όταν αλλη- λεπίδρασαν μέ τό παραπάνω πεδίο, απόκτησαν μάζα, ανάλογη μέ τό πόσο ισχυρή ήταν ή αλληλεπίδρασή τους μέ τό πεδίο αυτό. Τό πεδίο αυτό «ένσωματούμενο» στό μαθημα- τικό πλαίσιο τής θεωρίας τοῦ Κ.Π., μπορούσε νά προσδώσει μάζα στά W καί Z καί νά προκαλέσει τό «σπάσιμο» τής συμμετρίας τῶν δύο παραπάνω θεμελιωδῶν δυνάμεων, πού παρατηρεῖται σέ χαμηλές ἐνέρ- γειες. Ό μηχανισμός αυτός επικρά- τησε νά λέγεται «μηχανισμός τοῦ Higgs». Ό Higgs ἐπιπλέον πρόβλεψε τήν ύπαρξη ενός σωματιδίου πού σχετίζεται μέ τό πεδίο αυτό, καθώς καί μερικές ιδιότητές του, τό όποιο ἐπικράτησε νά ὀνομάζεται **μποζόνιο χίγγς τοῦ Κ.Π.**

Καθώς τό Σύμπαν διεστάλη, τό πεδίο τῶν Brout, Englert καί Higgs (EBH) ἐξακολούθησε νά γεμίζει τό Σύμπαν καί, ἐπειδή τό πεδίο εἶναι κβαντικό, ἔχει τήν ιδιότητα νά γεν- νᾷ σάν «ἀφρό» καί, σέ πολύ μικρό χρονικό διάστημα, νά ἀπορροφᾷ πάλι τά λεγόμενα κβάντα τοῦ πε- δίου (σωματίδια, ἡ «κυματικές» δι- εγέρσεις τής ἐπιφανείας του, ἄν τό φανταστοῦμε σάν μία λίμνη). Τά σωματίδια αὐτά ὀνομάζονται **δυνη- τικά**, γιατί (σύμφωνα μέ μία διατύ- πωση τής ἀρχῆς τής ἀπροσδιορι- στίας τοῦ Heisenberg), μποροῦν νά ὑπάρξουν μέ ἐνέργεια ΔΕ γιά μικρό χρονικό διάστημα Δt, (ῶστε ΔΕ·Δt, ὅπου h ἡ ἀπειροελάχιστη σταθερά τοῦ Planck), παρόλο πού παραβιά- ζουν τήν ἀρχή διατήρησης τής ἐ- νέργειας κατά τό διάστημα αὐτό!

Κατά τίς ἀλληλεπιδράσεις («συγ- κρούσεις») μεταξύ δύο πολύ ἐνεργη- τικῶν πρωτονίων στά πειράματα στό C.E.R.N., ἀλληλεπιδροῦν τά συ- στατικά κουάρκ καί γλοιόνια τοῦ ἐνός μέ αὐτά τοῦ ἄλλου καί, ὅταν αὐτά ἔχουν ἀρκετή ἐνέργεια, διεγεί- ρεται τό πεδίο EBH καί συντονίζε- ται σέ μία ἐνέργεια πού ἀντιστοιχεῖ στή μάζα τοῦ σωματιδίου χίγγς. Ό- ταν «εἰσαχθεῖ» ἀρκετή ἐνέργεια το- πικά στό πεδίο EBH, ένα δυνητικό σωματίδιο χίγγς γίνεται «ὀρατό», δηλαδή πραγματικό σωματίδιο χίγγς, σφωνα μέ τή σχέση ἰσοδυνα- μίας, $E = Mc^2$. Όσο μεγαλύτερη εἶ- ναι ή ἐνέργεια τῶν συγκρουόμενων πρωτονίων, τόσο μεγαλύτερη εἶναι ή πιθανότητα παραγωγῆς ἐνός

πραγματικοῦ χίγγς. Αυτό ὅμως διασπᾶται σχεδόν ἀκαριαῖα μέ ποικίλους τρόπους, δίνοντας διάφορα σωματίδια ὡς προϊόντα. Μέ τήν ἀνίχνευση αὐτῶν τῶν σωματιδίων ἀπό τούς ἐξειδικευμένους ἀνιχνευτές του C.M.S. καί τοῦ A.T.L.A.S. —δηλαδή τή μέτρηση τῆς ἐνέργειας ἢ ὀρμῆς τους καί τῆς τροχιάς κίνησής τους— εἶναι δυνατόν νά ὑπολογιστεῖ ἡ μάζα τοῦ ἀρχικοῦ σωματιδίου πού διασπάστηκε.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Ἄς ἐξηγήσουμε καί τόν τίτλο του ὡς μποζόνιο. Τά σωματίδια ἔχουν, γενικά, καί μία κβαντική ιδιότητα πού λέγεται σπίν, γι' αὐτό τά φανταζόμαστε σάν μικρούτσικες σβοῦρες. Λέγονται **μποζόνια** (ὅπως π.χ. εἶναι οἱ φορεῖς τῶν θεμελιωδῶν δυνάμεων, πού ἀναφέραμε παραπάνω, φωτόνιο, κ.λπ., πού ἔχουν σπίν 1), ὅταν συστρέφονται μέ διπλάσιο ρυθμό (ἢ ἄρτιο πολλαπλάσιο, ἢ καί μηδενικό) ἀπό αὐτόν πού ἔχουν τά ἠλεκτρόνια (τά λεπτόνια, τά κουάρκ, κ.λπ.), τά ὁποῖα ὀνομάζονται **φερμιόνια**. (Οἱ ὀνομασίες αὐτές σχετίζονται μέ σπουδαία διαφορὰ ἐνεργειακῆς καί χωρικής συμπεριφορᾶς, ὅταν ὑπάρχουν πολλά μαζί ἑνός εἶδους σέ ἓνα σύστημα). Ἐπειδή τό νέο σωματίδιο διασπᾶται π.χ. σέ δύο φωτόνια, θά πρέπει νά εἶναι μποζόνιο καί ἠλεκτρικά οὐδέτερο.

Ὅπως ἀναφέρει ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ Θεωρητικοῦ Τμήματος τοῦ C.E.R.N., Ἰγνάτιος Ἀντωνιάδης⁽⁵⁾, «τό νέο σωματίδιο δέν φαίνεται νά συστρέφεται ὅπως τό φωτόνιο. Ἄν ἦταν

τό μποζόνιο Higgs, τοῦ Κ.Π. δέν θά συστρεφόταν καθόλου. Ἐνα τέτοιο σωματίδιο ὀνομάζεται ἀπό τούς Φυσικούς βαθμωτό μποζόνιο, καί τό χίγγς τοῦ Κ.Π. θά ἦταν τό πρῶτο θεμελιώδες βαθμωτό μποζόνιο πού ἔχει παρατηρηθεῖ ποτέ. Ὅμως, δέν μπορούμε ἀκόμα νά ἀποκλείσουμε, τή δυνατότητα ὅτι τό νέο σωματίδιο ἔχει μεγαλύτερο σπίν ἀπό τό φωτόνιο», δηλαδή, μή μηδενικό, καί ἐπομένως, **μπορεῖ νά μήν εἶναι τό χίγγς τοῦ Κ.Π.!**

Ὁ παραπάνω μηχανισμός Higgs τοῦ Κ.Π. εἶναι ὁ ἀπλούστερος πού ἐξηγεῖ τίς διαφορές στή μάζα τοῦ φωτονίου καί τῶν W καί Z, δέν προβλέπει, ὅμως, ἀκριβή τιμή γιά τή μάζα τοῦ χίγγς, ἀλλά μιὰ περιοχή τιμῶν, ἀπό τίς ὁποῖες ἐξαρτῶνται καί οἱ πιθανότητες τῶν τρόπων διάσπασής του. Ἡ λεπτομερέστερη ἀνάλυση μεγαλύτερου δείγματος γεγονότων σέ διάφορους τρόπους διάσπασής του, ἐνδεχομένως νά δείξει ὅτι τό νέο σωματίδιο δέν εἶναι τό χίγγς τοῦ Κ.Π. Πολλές θεωρίες, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ἡ **ὑπερσυμμετρία**^{(1),(4)} ἢ **μοντέλα συνθετότητας** προτείνουν ἄλλο φορμαλισμό τοῦ μηχανισμοῦ Higgs καί τήν ὑπαρξη διαφορετικῶν εἰδῶν μποζονίων χίγγς ἢ/καί πολλῶν νέων σωματιδίων, ὅπως ἡ **θεωρία πρόσθετων χωρικῶν διαστάσεων**,^{(1),(4)} τά ὁποῖα θά μπορούσαν νά παρατη-

(4) Περιοδικό «Ἀνάπλασις», Ἰούλ.-Αύγ. 2008, σελ. 99-108.

(5) «Our dear boson - and so what?», C.E.R.N. Bulletin τέλη Ἰούλ. 2012.

ρηθούν στην τρέχουσα ή σε ψηλότερες ενέργειες του L.H.C. Ήδη, με πρόσφατες δημοσιεύσεις από τις παραπάνω Συνεργασίες αποκλείονται σημαντικές περιοχές των ελεύθερων παραμέτρων διαφόρων μοντέλων (ή και κάποια μοντέλα) της υπερσυμμετρίας, από αυτές που μπορούν να ελεγχθούν με τις τρέχουσες ενέργειες των 4 TeV ανά δέσμη του L.H.C.

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Θά συνεχιστεί η λήψη δεδομένων όλο τό 2012 με παράταση κατά 7 εβδομάδες του προγραμματισμένου χρόνου, ώστε να συλλεγούν περισσότερα γεγονότα για την άποσαφήνιση της ταυτότητας του νέου σωματιδίου.

Κατά τό 2013-14, προγραμματίζεται η αναβάθμιση του έπιταχυντή για να λειτουργήσει με συνολική ενέργεια των δύο δεσμών στά 14 TeV και με μεγαλύτερο αριθμό πρωτονίων ανά δέσμη, για τά όποια και έχει σχεδιαστεί. Ή λήψη δεδομένων, με τούς έπίσης αναβαθμισμένους μέχρι τότε άνιχνευτές, θά

ξεκινήσει τό 2015, με σημαντικά αύξημένη τή δυνατότητα παραγωγής και ανακάλυψης των νέων πιθανολογούμενων σωματιδίων και όριστικοποίηση της ταυτότητας του νέου σωματιδίου και της σχέσης του με την άναζητούμενη **νέα φυσική** πέρα από τό Καθιερωμένο, αλλά παρά ταύτα, θεωρούμενο άνεπαρκές Πρότυπο της Σωματιδιακής Φυσικής. Θά ακολουθήσουν περαιτέρω αναβαθμίσεις τό 2018 και τό 2022⁽⁶⁾. Ίδιαίτερα κατά την τελευταία, σχεδιάζεται να πραγματοποιηθεί τριπλάσιος αριθμός συγκρούσεων των δύο δεσμών ανά δευτερόλεπτο και ανά τετραγωνικό έκατοστό της διατομής τους και αναβάθμιση όρισμένων άνιχνευτών π.χ. με τή νέα τεχνολογία micromegas, έπιτυχώς δοκιμαζόμενη ή όποια μπορεί να έχει και σημαντικές ιατρικές άπεικονιστικές έφαρμογές.

ΗΛΙΑΣ ΚΩΝΣΤ. ΚΑΤΣΟΥΦΗΣ

Όμότιμος Καθηγητής

Ε.Μ. Πολυτεχνείου

(6) CERN Courier, September 2012.

ΣΧΟΛΙΑ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μέσα στά πολλά, τά όποια αναγράφονται τίς ήμέρες αυτές στίς εφημερίδες είναι καί τό γεγονός ότι μέγάλος άριθμός έλλήνων νέων ανθρώπων κατόχων πανεπιστημιακών τίτλων αναζητεί εργασία σέ χώρες του έξωτερικού. Είναι ένα φαινόμενο καθόλου ευχάριστο, τό όποιο ή ελληνική κοινωνία δέν τό είχε προβλέψει καί συνειδητοποιήσει.

Η ελληνική οίκογένεια από δεκαετίες πρίν, είχε φιλοδοξήσει νά δώσει στα παιδιά της πανεπιστημιακή μόρφωση σέ τέτοια έκταση, πού δέν ήταν δυνατόν νά υπάρξει τέτοιος άριθμός ειδικών θέσεων εργασίας για τό σύνολο των νέων, οί όποιοι διέθεταν τά πρós τοúτο προσόντα τήν στιγμή μάλιστα κατά τήν όποία οί ρυθμοί άπαπτύξεως της ελληνικής οικονομίας είναι σέ ύφεση.

Σέ παλαιότερες εποχές ή σύνθεση της κοινωνίας από πλευράς άπασχολήσεως ήταν πιο κοντά στην ελληνική πραγματικότητα, δηλαδή οί άσχολούμενοι μέ χειρονακτικά επαγγέλματα ήσαν περισσότεροι για νά καλύψουν τίς ανάγκες στους τομείς αυτούς της εργασίας, ενώ οί πτυχιούχοι πανεπιστημιακών σχολών σέ άριθμό ήσαν τόσοι όσους άπαιτούσε ή ελληνική αγορά εργασίας.

Στήν σημερινή εποχή τά πράγματα έχουν άντιστραφεϊ. Κάναμε εισαγω-

γή εργατικών χειρών από τίς γειτονικές βαλκανικές χώρες καί εκείνες της Άπω Άνατολής για νά έπαρκεσουν στίς ανάγκες της έγχώριας παραγωγικής διαδικασίας καί έξάγουμε έπιστημονικό προσωπικό στό έξωτερικό, μή δυνάμενο νά σταδιοδρομήσει στην ελληνική πατρίδα.

Τούτο είναι μία πραγματικότητα ή όποία δέν είναι εύκολο νά άναστραφεϊ.

ΓΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Στροφή των Έλλήνων καταναλωτών πρós τά έγχωρίως παραγόμενα προϊόντα, κυρίως τρόφιμα μέ βασιικό κίνητρο αυτής της έπιλογής τήν στήριξη της ελληνικής οικονομίας καί τήν καταπολέμηση της άνεργίας παρατηρείται τόν τελευταίο χρόνο στην ελληνική αγορά, σύμφωνα μέ έρευνα για τά ελληνικά προϊόντα, όπως τοúτο αναγράφεται στον ήμερησιο τύπο.

Συγκεκριμένα ποσοστόν 93% των καταναλωτών δηλώνει ότι θά συνεχίσει νά αγοράζει ελληνικά προϊόντα καί στό μέλλον. Ποσοστόν 83% εξ αυτών πιστεύει, ότι όταν αγοράζει τά ελληνικά προϊόντα στηρίζει τήν ελληνική οικονομία καί τό 80% θεωρεί ότι συμβάλλει στην μείωση της άνεργίας.

Οι επιχειρήσεις, τά τμήματα μάρκετινγκ και οι διαφημιστές επέδειξαν γρήγορα αντανakλαστικά και φρόντισαν να αξιοποιήσουν εγκαίρως την στροφή των καταναλωτών προς τά έγχωρίως παραγόμενα προϊόντα, τονίζοντας την ελληνικότητα αυτών με διαφόρους τρόπους.

Τό φαινόμενο αυτό είναι εύχαριστον και δημιουργεί αισθήματα αισιοδοξίας, ότι ή ελληνική κοινωνία αναρρώνει από παλαιά συμπλέγματα ξενομανίας, ή οποία εκδηλώνετο και στον ειδικόν αυτόν τομέα με την προτίμησή της να επιλέγει για την διατροφή της ξένα προϊόντα, ενώ παράλληλα απορροφάται και αξιοποιείται και ή ελληνική γεωργική παραγωγή, πού στηρίζει και τόν ελληνια γεωργό να συνεχίσει την δραστηριότητά του καλλιεργώντας την γη και να μή την εγκαταλείψει.

Τό γεγονός αυτό είναι ένας καλός οίωνός, σέ μιá εποχή κατά την οποία πολλά άλλα δυσμενή παρατηρούνται στην Έλληνική οίκονομία.

ΕΘΝΙΚΟΙ ΕΟΡΤΑΣΜΟΙ

Τόν μήνα Όκτώβριο τό έθνος έορτάζει δύο σημαντικές έπετείους της σύγχρονης ιστορίας του. Τά έκατό χρόνια από τούς Βαλκανικούς Πολέμους και την άπελευθέρωση της πρωτεύουσας του ελληνικού βορρᾶ, την Θεσσαλονίκη και τά έβδομήντα δύο έτη από την αύγήν της 28ης Όκτωβρίου 1940. Είναι πλέον παράδοση δεκαετιών οι έορτασμοί αυτοί με κατ' έξοχήν εκδήλωση τίς στρατιωτικές παρελάσεις.

Έκείνο όμως, τό όποϊον προέκυψε πρό ενός έτους είναι, με την εύκαιρία των έορτών αυτών ή εκδήλωση

από μερίδα πολιτών ενεργειών στρεφομένων δικαιολογημένα ή μή κατά της πολιτειακής και πολιτικής ήγεσίας του τόπου, με πρώτο συμβάν κατά την μαθητική παρέλαση στη Θεσσαλονίκη στις 26 Όκτωβρίου 2011, την' αποφυγή του τυπικού χαιρετισμού των επισήμων προσώπων τά όποια παρίσταντο εκεί.

Έκτοτε ό έορτασμός των εθνικών έπετειών έγινε προβληματικός και όδήγησε στην λήψη συγκεκριμένων άστυνομικών μέτρων κατά τόν χρόνο διενεργείας των παρελάσεων, προς άποφυγήν έπεισοδίων.

Είναι αυτονόητον ότι στις χώρες οι όποϊες κυβερνώνται με δημοκρατικές διαδικασίες να ύπάρχει συμπολιτευόμενο και άντιπολιτευόμενο κοινόν, καθώς και ποικίλοι άλλοι τρόποι έκφράσεως με πολιτισμένο ύφος των άντιδράσεων, όσων έχουν λόγους διαφωνίας με την ακολουθούμενη επίσημον πολιτικήν της χώρας.

Υπάρχουν όμως και στιγμές, όπου τό έθνος σάν σύνολον τιμᾶ τούς προγόνους του καθαρά και χωρίς άλλες σκοπιμότητες, για τούς άγώνες και τίς θυσίες των προς κατοχύρωση της εθνικής άνεξαρτησίας και για την εθνική έξόρρηση προς άπελευθέρωση από ζυγούς ύποτελείας ελληνικών πληθυσμών.

Είναι λοιπόν άνησυχητικόν και άντίθετον προς τό διαρκώς επαναλαμβανόμενο αίτημα για εθνική όμοψυχία τό φαινόμενο σέ περιπτώσεις εθνικών έορτασμών να λαμβάνουν χώραν τέτοιες διχαστικές εκδηλώσεις.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

100 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

Τό Σάββατο 23 'Ιουνίου 2012 ή διεθνής επιστημονική κοινότητα τίμησε τόν φημισμένο Βρετανό μαθηματικό καί πατέρα τής πληροφορικής καί τής επιστήμης τών ηλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν Ἄλαν Τούρινγκ, μέ ἀφορμή τά 100 χρόνια ἀπό τή γέννησή του (23 'Ιουνίου 1912 - 7 'Ιουνίου 1954).

Πολλά πανεπιστήμια σέ ὅλο τόν κόσμο ὀργάνωσαν συνέδρια, ἡμερίδες καί ἐκθέσεις γιά τόν ἐπιστήμονα ἀλλά καί τόν κρυπτογράφο Τούρινγκ, στόν ὁποῖο ὀφείλει ή διεθνής κοινότητα, καί ἰδίως ή Εὐρώπη, τήν ἐπίσπευση τής λήξεως τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Ὁ Ἄλαν Τούρινγκ ἦταν ὁ ἐπικεφαλῆς τής ἐπίλεκτης ομάδας κρυπτογράφων, πού «ἔσπασαν» τόν περίφημο μυστικό κώδικα τῶν γερμανικῶν μηχανῶν «Αἶνιγμα», μέσω τῶν ὁποίων μεταδίδονταν ἀπόρρητες πληροφορίες πρὸς τά ναζιστικά στρατεύματα. Ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ ἐπιτεύγματος, σώθηκαν ἑκατοντάδες χιλιάδες ἀνθρωπίνων ζωῶν καί ὁ αἱματηρότερος πόλεμος στήν παγκό-

σμια ἱστορία τέλειωσε ἓνα ἕως δύο χρόνια νωρίτερα.

«Ὁ Τούρινγκ εἶναι ἀναμφίβολα τό μοναδικό πρόσωπο, ή συνεισφορά τοῦ ὁποίου ἄλλαξε τήν ὄψη τοῦ κόσμου στοὺς τρεῖς πιό εὐαίσθητους τύπους νοημοσύνης: τήν ἀνθρώπινη, τήν τεχνητή καί τή στρατιωτική», ἔγραψε πρόσφατα τό διεθνὺς φήμης ἐπιστημονικό περιοδικό Nature.

Ὁ Τούρινγκ ἔθεσε τά θεμέλια τής ἐπιστήμης τής πληροφορικής καί τῶν ηλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν ἀπό τό 1936, ὅταν δημοσίευσε ἄρθρο του γιά τήν κατασκευή τής «Καθολικῆς Μηχανῆς Τούρινγκ», ἑνός «ἐγκεφάλου» ὅπως τόν ὀνόμασε, πού θά ἐπεξεργαζόταν δεδομένα βάσει ἐντολῶν πού θά λάμβανε μέσω ἑνός προγράμματος. Σ' αὐτή τήν ἐργασία βασίστηκε ή κατασκευή τῶν πρώτων μεταπολεμικῶν ηλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν μέ πρώτη τήν «Αὐτόματη Μηχανή Ὑπολογισμοῦ Τούρινγκ».

Μετά τόν πόλεμο ὁ Τούρινγκ ἀνοῖξε τήν ἐπιστημονική συζήτηση γιά τήν τεχνητή νοημοσύνη καί ὅρισε τά κριτήρια τής λογικῆς (ή περίφημη «Δοκιμή Τούρινγκ»), βάσει τής ὁποίας κρίνεται μία μηχανή ἂν

μπορεῖ νά σκεφτεῖ. Ἀλλά καί στή βιολογία ἡ συμβολή τοῦ Ἄλαν Τούρινγκ ἦταν μεγάλη μέ τήν ἐφαρμογή μαθηματικῶν μοντέλων στή μορφογένεση, δηλαδή στή δυνατότητα τῶν ζώων καί τῶν φυτῶν νά ἀναπτύσσουν συγκεκριμένα μοντέλα μορφῶν ὅπως οἱ ρίγες τῆς ξέβρας ἢ οἱ κηλίδες τῆς ἀγελάδας.

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Στό περιοδικό *La Croix* (ρωμαιο-καθολικῆς προελεύσεως) ἐδημοσιεύθη ἓνα ἐνδιαφέρον ἄρθρο ὑπό τόν τίτλο: «Κυριακή: μιὰ ἡμέρα πού ἀξίζει νά μείνει διαφορετική» (<http://www.ppol.gr/cm/index.php?Datain=7767&LID=r>). Στό ἄρθρο αὐτό γίνεταί μιὰ προσπάθεια ἐπιστρατεύσεως λογικῶν επιχειρημάτων γιά τήν διατήρησι τῆς ἀργίας τῆς Κυριακῆς. Ἀντιγράφουμε ἀπό τό ἄρθρο κάποια χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα: «Γιά μένα, ἡ Κυριακή εἶναι μιὰ λευκή σελίδα, ἓνας χῶρος ἐλευθερίας στόν ὅποιο ὁ καθένας θά πρέπει νά μπορεῖ νά γράφει ὅ,τι θέλει. Ἡ ἄσκηση αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας μπορεῖ νά εἶναι ἀφιερωμένη στήν οἰκογένεια, τήν ὀργάνωση, τόν ἑαυτό μας, τοὺς φίλους, τήν πνευματικότητα... Πάντως εἶναι μιὰ μέρα πού πρέπει νά συνεχίσει νά εἶναι διαφορετική καί νά ξεφεύγει ἀπό τήν πίεση τοῦ καταναλωτισμοῦ ἢ τῆς παραγωγικότητας· μιὰ μέρα ἀ-

φιερωμένη σέ ἀξίες διαφορετικές ἀπό τίς ὑλικές... Στή δική μου μικρή οἰκογένεια, τίς Κυριακές τρῶμε ὅλοι μαζί ἢ μέ φίλους. Ἡ μέρα κυλάει ἡρεμα, ἀλλιῶτικα ἀπό ὅ,τι τίς ὑπόλοιπες μέρες τῆς ἐβδομάδας πράγμα πού τό βρίσκω μιὰ χαρά. Δίνει χρόνο γιά διάβασμα, συζητήσεις, μαστορέματα. Ἔχω τήν τύχη νά ἔχω ἓναν κηπάκο, νά πηγαίνω νά κόψω μερικά λουλούδια. Αὐτό σημαίνει Κυριακή γιά μένα. Εἶναι νά ἔχεις χρόνο, γιά διάβασμα, βόλτες, ἀπομόνωση, ὄνειροπόληση, φαντασία. Χρόνο γιά νά μὴν κάνεις τίποτα, γιατί ὄχι; Κάνει καλό στήν ἰσορροπία μας. Ἀναρωτιέμαι πῶς τά βγάζουν πέρα οἱ μανάδες πού μεγάλωνουν παιδιά μόνες τους καί εἶναι ὑποχρεωμένες νά ἐργάζονται τίς Κυριακές. Χάρη στά παιδιά μου ἔχω τήν εὐκαιρία νά συνειδητοποιήσω πόσο σημαντικό εἶναι νά ὑπάρχουν τέτοιες μέρες πού νά μπορῶ νά τίς περάσω μαζί τους. Εἶναι βασικό γιά τήν ἀνατροφή τους, γιά τήν εὐτυχία μας. Ἡ κοινωνία θά ἔπρεπε νά ἐγγυᾶται αὐτές τίς στιγμές γιά ὅλους... Γιά μένα τό ζήτημα δέν εἶναι θρησκευτικό. Πρόκειται μᾶλλον γιά μιὰ ἐπιλογή πού ἀφορᾷ τό εἶδος τῆς κοινωνίας στήν ὁποία θέλουμε νά ζοῦμε. Ὁφείλουμε, ναί ἢ ὄχι, νά διατηρήσουμε μιὰ συλλογική μέρα ξεκούρασης τήν ἐβδομάδα;... Κι ὕστερα, τό νά μὴν καταναλώνεις τίς Κυριακές, εἶναι φυσικά κάτι πού ταιριάζει μέ τόν τρόπο

πού μεγάλωσα. Όταν ἤμουν νέος, ἦταν ἀδιανόητο νά υπάρχουν τέτοια μαγαζιά ἀνοικτά τίς Κυριακές. Σήμερα μέσω τῆς διαφήμισης προπαγανδίζουμε στους νέους τήν ιδέα πώς ἡ εὐτυχία βρίσκεται στήν κατανάλωση. Τούς καλλιεργοῦμε τόν πόθο νά ἀγοράζουν ὅ,τι περιττό, ἐνῶ συχνά δέν ἔχουν τά μέσα οὔτε κἄν γιά τά ἀπαραίτητα. Μοῦ φαίνεται χρήσιμο νά αὐτοσυγκρατηθοῦμε λιγάκι ὅσον ἀφορᾷ τίς καταναλωτικές μας ὁρμές».

Ἀπό τήν μελέτη τοῦ ἄρθρου διαπιστώνουμε ὅτι ὁ ἀρθρογράφος χρησιμοποιεῖ μιᾶ γλῶσσα εὐληπτο καί κατανοητή ἀπό τόν σήμερινό ἄνθρωπο. Ἐστιάζει στά θετικά σημεῖα τῆς ἐβδομαδιαίας ἀργίας, τονίζει τά ὀφέλη γιά τήν προσωπική καί οἰκογενειακή ζωή μέ τήν καλλιέργεια τῶν σχέσεων καί τῶν βιωμάτων μεταξύ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας. Ἀναφέρεται, ἐπίσης, στήν ἰσορροπία τήν ὁποία ἀποκτᾷ ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμός ἀσχολούμενος μέ ἐπιθυμητές δραστηριότητες ἔστω καί ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος.

Ὁ τρόπος αὐτός τῆς ἐπικοινωνίας μέ ἕνα κοσμικό, δηλ. χωρίς ἐκκλησιαστικό ὑπόβαθρο, κοινό εἶναι ἰδανικός. Χρησιμοποιοῦνται ἐπιχειρήματα ἀντιληπτά καί ἀποδεκτά ἀπό τόν σύγχρονο μέσο ἄνθρωπο. Μᾶς ἐνθυμίζει τήν μέθοδο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὁ ὁποῖος ἐγένετο «τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ἀνόμοιως ὡς ἄνομος, τοῖς πᾶσι γέ-

γονε τά πάντα ἵνα πάντως τινάς σώσῃ» (Α΄ Κορ. 9:20-22).

Βεβαίως, ὁ τρόπος ἐπικοινωνίας μέ ἕνα ἐκκλησιαστικό περιβάλλον ἀλλάζει. Ἐδῶ τά ἐπιχειρήματα αὐξάνονται καί ἐπεκτείνονται μέ βάσι τῆς θεολογίας τῆς Ἐκκλησίας. Ἦδη στήν Π.Δ. ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου ὀνομάζεται Σάββατο (= ἀνάπαυσις) καί ἀφιερώνεται στήν μνήμη καί στήν λατρεία τοῦ Θεοῦ κατά πρῶτον καί κύριο λόγο. «Μνήσθητι τήν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν, ἕξ ἡμέρας ἐργᾶ καί ποιήσης πάντα τά ἔργα σου· τῇ δέ ἡμέρα τῇ ἐβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου» (Ἐξόδ. 20: 8-9). Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐπιτελέσεως ἐργασιῶν (πλὴν τῶν ἁκρῶς ἀπαραιτήτων) εἶχε πλὴν τοῦ θεολογικοῦ καί ἕναν κοινωνικό καί ἀνθρωπιστικό χαρακτήρα· ἔθετε κάποια ὅρια στήν πιθανή ἐκμετάλλευσή τοῦ ἐργαζομένου ἀπό τόν ἐργοδότη του, (βλ. Ἐξόδ. 23: 12: «ἕξ ἡμέρας ποιήσεις τά ἔργα σου, τῇ δέ ἡμέρα τῇ ἐβδόμῃ ἀνάπαυσις, ἵνα ἀναπαύσῃται ὁ βοῦς σου καί τό ὑπόζυγιόν σου, καί ἵνα ἀναψύξῃ ὁ υἱός τῆς παιδείας σου καί ὁ προσήλυτος»).

Στήν χριστιανική ἐποχή ἡ ἐβδομαδιαία ἀργία μεταφέρεται ἀπό τό Σάββατο στήν «μία τῶν Σαββάτων» (Λουκ. 24: 1), τήν πρώτη δηλ. ἡμέρα μετά ἀπό αὐτό. Αὐτή ἡ ἡμέρα ὀνομάζετο ἀπό τοὺς Ρωμαίους «ἡμέρα τοῦ ἡλίου» (Sunday, Sonntag στίς λατινογενεῖς γλῶσσες) καί ἀπό τοὺς

χριστιανούς ώνομάσθη ήμέρα του Κυρίου Κυριακή. Ή Κυριακή γίνεται πλέον ή ανά έβδομάδα ανάμνησις της Άναστάσεως του Χριστου καί νοηματοδοτεϊ όλον τον βίο καί τον χρόνο των πιστών χριστιανών. Κατ' αυτήν την ήμέρα πραγματοποιείται ή σύναξις της κατά τόπους Έκκλησίας για την τέλεσι της θείας Εύχαριστίας («τουτο ποιεϊτε εις την έμην ανάμνησιν» Λουκ. 22: 19).

Ή άργία της Κυριακής καθιερώθη μέ νόμο του κράτους για πρώτη φορά επί της εποχής του Μ. Κωνσταντίνου, σέ μιá εποχή κατά την όποία οί χριστιανοί ήσαν μειοψηφία του ρωμαϊκού κράτους. Άντιθέτως,

σήμερα συζητείται στά κατ' όνομα χριστιανικά κράτη ή διά νόμου κατάργησίς της. Για τούς άποδομητές, λοιπόν, της χριστιανικής πίστεως καί ζωής, τά «κοσμικά» έπιχειρήματα του προαναφερθέντος άρθρου μπορούν νά δώσουν μιαν άποστομωτική απάντησι καί κατ' αυτόν τον τρόπο λειτουργούν άπολογητικώς υπέρ των χριστιανικών άληθειών. Μακάρι αναλόγους τρόπους νά χρησιμοποιούν καί τά δικά μας χριστιανικά έντυπα, όταν άπευθύνονται σέ ανθρώπους μέ κοσμική καί άποχριστιανοποιημένη νοοτροπία.

Ι. Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαϊόν περιοδικόν. Κυκλοφορεϊ την 1ην εκάστου μηνός. Ίδιοκτήτης: «Χριστιανική Ένωσις Άκτίνες», όδός Καρύτση 14, 105 61 Άθήναι, Τηλ. 210.32.35.023. Έκδότης καί Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ίατρίδης, Παρθενώνος 26, 117 42 Άθήναι. Υπεύθυνη Τυπογραφείου: Μαρία Κ. Τσινταράκη, Γαμβέττα 12, 106 77 Άθήναι, Τηλ. 210.34.65.936. Τιμή τεύχους ΕΥΡΩ 1,50. Έτησία συνδρομή, Έσωτερικού ΕΥΡΩ 15, Έξωτερικού ΕΥΡΩ 30. Ή Έπιτροπή επιφυλάσσει εις εαυτήν τό δικαίωμα νά μή δημοσιεύη ή νά συντέμνη κατά την κρίσιν της οίονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ή μή, δέν επιστρέφονται. Άναγγελίαι έντύπων έν γένει καί βιβλιοκρισίαι δέν δημοσιεύονται. www.xee.gr. ΚΩΔΙΚΟΣ 1692.

Τόπος εκδόσεως Άθήναι, Σεπτέμβριος-Όκτώβριος 2012

**Πρός τούς κ.κ. Συνδρομητάς
τῶν « Ἀκτίνων »**

Ὑπενθυμίζομε στούς φίλους συνεργάτας-συνδρομητάς μας, τήν ἀνάγκη νά ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τή συνδρομή τους γιά τό ἔτος 2012.

Ἡ συνδρομή διά τό 2012 παραμένει ἡ ἴδια ἤτοι ΕΥΡΩ 15, παρά τήν μεγάλη αὔξηση τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν.

Παρακαλοῦμε διά τήν ἐγκαίρουν καταβολήν τῆς συνδρομῆς ὥστε νά συνεχίζεται τακτικά καί ἀπρόσκοπτα ἡ κυκλοφορία τῶν « Ἀκτίνων ».

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΟΥΣ 2012

Ἑσωτερικοῦ: ΕΥΡΩ 15 - Κύπρου: ΕΥΡΩ 20 -

Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: ΕΥΡΩ 30

Ἡ συνδρομή καταβάλλεται στά γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης (Ἀγίας Σοφίας 41). Ἡμπορεῖ ἐπίσης νά ἀποστέλλεται διά ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τό Γραφεῖον μας τῶν Ἀθηνῶν (Καρύτση 14 - 105 61 Ἀθήνα).

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταί μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νά καταθέτουν τήν συνδρομή τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, εἰς τούς ἐθελοντάς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στίς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

Οἱ συνδρομηταί μας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμποροῦν νά καταθέτουν τήν συνδρομή τους, εἰς τόν λογαριασμόν μέ μορφή I.B.A.N. γιά ἐμβάσματα τῆς Eurobank μέ ἀριθμό: GR 1102602010000940100366081, ἢ νά τήν ἀποστέλουν μέ τραπεζική ἐπιταγή εἰς διαταγήν τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἀκτίνων».

«ΑΚΤΙΝΕΣ»
ΚΑΡΥΤΣΗ 14, Τ. Τ. 105 61
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

ΕΠΑΝΕΞΕΔΟΘΗ

Γ. ΒΕΡΙΤΗ

ΑΠΑΝΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ἑκδοση Ὀγδόη

Ἑκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρύτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210.32.21.283